

OSVRTI

SLAVIA, časopis pro slovan-skou filologii. Vydává Slovanský ústav v Praze, rediguji: Bohuslav Havránek, Karel Krejčí a Frank Wollman.

ROČNÍK XVIII (1947—1948).

Prvi dio (svez. 1—2) predstavlja zbornik posvećen osamdesetgodišnjici Matije Murka, i trebao je izaći g. 1941, ali su to tada spriječili okupatori. Frank Wollman stoga u uvodu posvećuje cijeli članak Murku kao učenjaku i organizatoru znanstvenoga rada (*Murkova vědecká osobnost*), i to je jedan od najboljih sintetičkih prikaza, koji su o ovom velikom slavistu objavljeni za njegova života (v. str. 101).

Zbornik je vrlo umješno sastavljen, tako da se po svojem sadržaju čini vrlo raznorodan, a opet svaka rasprava nadovezuje na jedno područje, na kojem je — prije ili kasnije, u ovom ili onom smjeru — radio i Murko, ili koje mu je po tematici ili po načinu obradbe bilo blisko.

JAN FRČEK, koji je pao kao žrtva njemačkih fašista, u članku *K textové kritice Sinajského euchologia* daje osvrt na ritualni tekst ovoga spomenika (str. 80b—102a) isporučujući ga s Goarovim izdanjem (*Euchologion sive Rituale Graecorum*) i s nekim rukopisima iz Coislinove zbirke i rkp. 392 pariške Bibliothèque Nationale. Iz njegovih razmatranja, koja će zacijelo vrlo dobro doći R. Nähtigalu, koji sprema kritičku radnju o Sinajskom euhologiju, vidi se koliko je potrebno naporna rada i rigorozne kritičnosti, da bi se grada sadržana u takvim tekstovima učinila pristupačnom za solidan lingvistički studij.

ANTONÍN FRINTA ponovo pokreće pitanje o jedinstvenoj grafiji za sve Slavene (*Návrhy jednotného pravopisu slovanských řečí*). Poslije osvrta na različite pokušaje u XIX i XX vijeku (od Dobrovškoga do III. Međunar. kongr. slav. filologa, koji se g. 1938. trebao održati u Beogradu), među kojima se nažalost ne spominju pokušaji, koji su se u tom

smjeru činili kod nas (ali među kojima se s pravom ističe pozitivna uloga, koju je kod toga u novije vrijeme imala na pr. stenografija), pisac predlaže, da se ovo pitanje zasad riješi ili rješava kompromisno, i da se najprije izradi zajednički sistem, koji će se upotrebljavati u međuslavenskim odnosima i u zajedničkom nastupanju prema ostalom svijetu. Taj bi sistem imao biti dosljedan u primjeni grafijskih znakova, ne bi trebao biti fonetski u punom smislu, već bi se — upravo radi približavanja jednih drugima — u njemu imalo više gledati na strukturu i na porijeklo riječi i oblika, i on bi se, premda se danas 80% Slavena služi ćirilicom a jedva 20% latinicom, imao osnivati na latinici, koje se drže i sve ostale velike književnosti u Evropi i u Americi. Napokon, Frinta i ne traži, da se tomu pristupi naprečac, već samo da se po etapama radi na općem približavanju, kojemu bi bio cilj, da se s vremenom stvori jedinstvena (naučna) transliteracija (u latinici) za sve slavenske jezike.

Karel HORÁLEK, *Stsl. dochtoro* (**dochtoro*). — Jagić je ovu riječ, koju je ćir. emendator Zogr. evanđelja između redaka protumačio sa *krōma*, tumačio prema stvjenjem. *dof-tā, thōfta* (transtrum, Ruderbank. u istom značenju *dochta* u Slovinaca na Balt. moru). Horálek prema Mar. ev. (na *vōzglavōnici*) uzima za *dochtoro* značenje *jastuk* (*poduška*) te spom. oblik izvodi prema slav. **dōch-*, **dōch-ōt-orō*, gdje *dōchōt-* dovodi u svezu s našim *dahtati*. Do zamjene **dōchtoro* — *vōzglavōnica* imalo bi, napokon, doći kod nas, na Balkanu, kao posljedica balkanske revizije csl. tekstova, koja bi uopće imala biti krivac za to, što se u scsl. tekstovima održalo tako malo panonizama i bohemizama.

Veza **dōchtoro* s našim *dahtati* semantički nije uvjerljiva, a osim toga taj se glagol kod nas u ovom obliku javlja tek od XVI vijeka.

Nadovezujući na zanimanje, koje je Murko pokazivao za djelatnost i za naučni lik Vatroslava Jagića, JO-

SEF KURZ objelodanjuje tri pisma Jagićeva I. M. Martynovu (*Tri dopisy Vatroslava Jagića I. M. Martynovovi*, iz g. 1886, 1889. i 1893, tj iz prvih godina poslije Jagićeva povratka u Beč). U završnom poglavju Kurz izražava želju, da jedna slavenska naučna ustanova pribere i skupno (*úhrně*) izda opsežnu Jagićevu korespondenciju. Bio bi to nemali posao, ali bi donio velike koristi ne samo za studij svega što je Jagić sam učinio, nego i za izučavanje naše nauke uopće. Poneka pojedinačna slavistička pitanja bila bi njegovom korespondencijom osvijetljena; Jagić je naime nisao pisma puna zanimljiva sadržaja, često pisma naučna u punom smislu riječi.

Tomu treba dodati, da je Jagić čuvao svoju korespondenciju, i ona se (tj. pisma korespondenata, koji su njemu pisali, a tih je skoro 1300) nalaze u trezoru Sveučilišne knjižnice u Zagrebu (sign. R 4610).

JAN STANISLAV, *Zo štúdia slovenských osobných mien v Evanjeliu civildaskom (Ev. Civ.)*. — Pisac na osnovi Bethmannova teksta analizira slavenska imena u Čedadskom rukopisu i čini mu se, da je među njima 276 (+ 3 nejasn.) slovačkih, 37 + 6 da mogu pripadati bilo Slovacima, bilo Hrvatima ili Slovencima, a od ostalih da su jedna bugarska, a druga hrvatska ili slovenska (samo ona, koja se za sigurno odnose na osobe hrvatskoga ili slovenskoga porijekla; zato mu je ime kneza Mutimira srpsko).

Njegova izvođenja nisu dovoljno objektivna i nisu zasnovana na posvema pouzdanju građi (v. WslJb 1 i 2 i članke, koje su o tome napisali A. Cronia i K. Piuk), a osim toga imaju i metodički nedostatak: da iz jednostranih (k tomu mladih) podataka na drugim područjima misle da se može zaključivati i o podacima, koji su sadržani u jeziku. Stanislav je prije toga bio uložio mnogo truda, da bi dokazao, da su Panoniju na zapad do Raba i na jug do duboko ispod Blatnoga jezera nastavali Slovaci. Međutim, on sam kaže, da se bivovanje Slovaka na ovom području može pratiti od XI do XIV vijeka, a to je ipak granica, koja je par stoljeća mlađa od onomastičkih glosa u Čedadskom rukopisu. Mje-

sto da je išao oprezno (po mogućnosti na izvorniku) studirati ove glose, da bi među njima mogao odvojiti one, koje pripadaju slovačkim imenima, od onih koje su hrvatske, slovenske, bugarske ili ruske, on je obrnuo postupak, pa svoju raspravu počinje riječima: »Pitanje o plemenskoj pripadnosti slavenskih imena zapisanih u Civ. Ev. nije se moglo dosada riješiti, jer nismo znali, da li su Slovaci u Srednjem vijeku bili nastanjeni u Panoniji. Dosad se mislilo, da su u Panoniji bili nastanjeni Slovenci. Detaljnom historijskom topografskom analizom ovog velikog područja uvidio sam, da su najveći dio ovih zemalja nastavali Slovaci« (v. njegovu raspravu *Slovenský juh v stredoveku I—III*, Bratislava 1948). Ovo je polazna točka u pišćevim izvođenjima, i on se nekoliko puta na nju vraća (*Keď si však uvedomíme, že väčšinu Panónie obývali Slováci, že s mnohými skupinami pútníkov idú Pribinovi nemecki kňazi a iní nemecki činitelia z Pribinovej a Kocelóvej blízkosti, môžeme s istou dávkou pravdepodobnosti predpokladať, že nositelia slovenských mien týchto skupín boli najmä predkovia Slovákov, resp. Slovieni, ktorí sa dnes volajú Slovákmi*, str. 89. id.). Ako se tomu dodaju i neka nesigurna izvođenja u imenima (kada se *sedobra* tumači *Čadobro(-a)* i dovodi u svezu sa *Čaradice*, *Čarad*, *saba* sa *Soba*, *sabes* sa *Sobeš(-o)*, *sal* sa *Žal(-o)* i sl.), koja i sama kadšto počivaju na nesigurnim čitanjima, doći će se do zaključka, da se na ovakvim temeljima nije ni moglo doći do nekoga definitivnijega rješenja o Slovacima u Panoniji i o slavenskim imenima u Čedadskom rukopisu (ispor. str. 110).

JAN SVOBODA (*Slovenská osobní jména ve světle národopisu*) daje nekoliko (vrlo općenitih) pogleda na slavensku onomatologiju, ograničavajući se ugl. na profilaktička (aprotropejska) imena tipa *Živko*, *Stojan*, *Zdravko*, *Gruba*, *Ognjan*, *Prodan*, *Najden*, *Nemanja*, *Nemil* i sl.

JOSEF VAŠICA, *Krakovské zlomky hlaholské*. — Pisac prikazuje glagoljske fragmente (3), koji se nalaze u Jagiellonskoj knjižnici u Krakovu (sign. 5567). To je hrvatska glagolj-

ca XIV vijeka, a treći je odlomak k tomu palimpsest s tekstom, koji je prvotno također pripadao glagoljici, samo znatno starijoj, koja bi s obzirom na granato *m*, na *ī* u vok. službi i na poluglas mogla pripadati drugoj polovini XI vijeka. Sadržaj je svima trima (pa i tekstu palimpsesta) misalski (po obredu zapadne crkve) te obuhvaća odlomke iz oficijâ Obraćenja sv. Pavla (25. I) i sv. Petra i Pavla (29. VI), i dio mrtvačkog oficija. Kako su se prva dva oficija nalazili na istom dvo-listu maloga, gotovo džepnoga formata (12'2 × 18—19 cm) u koji je — prema tome, da li se radilo o kvinternima ili seksternima — moglo biti umetnuto najviše 10—12 listova, očito je da se radilo o tzv. izbornom misalu (misaliću), kakvi su se i inače nalazili na našem području te su u neku ruku predstavljali prijelaz između misalića tipa Kijevskih listića i potpunih misala kakvi se u nas javljaju s Vatikanskim kodeksom illir. 4.

Po svojim jezičnim osobinama i po tekstu Krakovski su fragmenti stariji od Novakova misala (iz g. 1368) i bliži Šišatovačkom apostolu i grčkom izvorniku iz kojega su se pramatice glagoljskih misala prevodile, tako da i to pokazuje, da je predložak iz kojega se prepisivao tekst ovih odlomaka morao biti vrlo star. Zanimljivo je, da se u njem nalazi poštivanje mrtvaca na četrdeseti dan poslije smrti, koje je na Zapad doprlo sve do Milana, a nije bilo strano ni sv. Jeronimu. Tek jedno mjesto u mrtvačkom gradualu (*si ambulavero* — *ašte poidu*, prema *si ambulavero* Vulg.) upućuje na nje-mačko-češku crkvenu tradiciju, što bi moglo značiti, da je spom. fragment mogao biti prepisan odn. litur-gijski adaptiran u samostanu »na Slovanech«, gdje su od sredine XIV vijeka slavenskim jezikom misili hrvatski glagoljaši. Na ovo upućuje i arhaični duktus pisma, koji gotovo za pola stoljeća zaostaje za pismom na našem tlu, gdje se u to doba mnogo pisalo i prepisivalo, tako da se i pismo brže razvijalo nego u Pragu, gdje je i udaljenost i odvojenost od hrvatskih zemalja pogodovala više konservativnom, arhaičnom načinu pisanja. Ondje je — po mišljenju Vašičinu — jamačno neki Hrvat gla-

goljaš prepisao i te fragmente, koji su tada (oko g. 1390), kada se osnivaog glagoljaški samostan u Kleparzu kod Krakova, preneseni u Poljsku, gdje se iz njihova kodeksa misilo sve do Długoszovih vremena, koji u svojoj kronici (*Annales seu cron. incltyti regni Poloniae*) govori o tome, kako se »usque ad mea tempora et sub meis oculis« u crkvi sv. Križa vršila služba »idiomate slavonico«.

PAVEL TROST, *K výkladu Asanaginice*. — Pisac pokušava objasniti »stid« (*a ljubovca od stida ne mogla*) Hasanaginčin. Po njegovu shvaćanju radi se o normi, koja je za žene uopće (kolektivno) vriedila (i on je ispoređuje s nekim običajima u Crnoj Gori), samo što je se žene nisu uvijek držale onako rigorozno, pa i pretjerano, kao što je se držala vjerna ljuba age Hasanage.

JOSEF VAJS, *Benediktinské opactví rogovské v Dalmácii*. — Vrlo kratko (na nepune tri strane) daje se osvrt na Pechuškinu studiju o benediktinskoj opatiji u Rogovu (iznad Tkona na o. Pašmanu), koju je u drugoj polovini XI vijeka osnovao Petar Krešimir i koja je poslije mnogo stradala od Mlečana i Turaka, da posvema bude prepuštena propasti u početku prošloga stoljeća. U ovom su se samostanu čuvali glag. Regule reda sv. Benedikta i glag. Pašmanski brevijar (sada u arhivu Jugosl. akademije u Zagrebu), jedan od najznamenitijih, koji su nam se očuvali. Iz razliĉnih gonjenja, kojima su rogovski redovnici bili izvrgnuti (m. o. i u početku XIV v.), zaključivao je Pechuška, da su oni mogli biti oni izgnanici-glagoljaši, koji su potkraj prve polovine XIV vijeka došli u Češku i radi kojih je Karlo IV osnovao glagoljaški samostan »na Slovanech«. Ova hipoteza, kolikogod bila privlačiva i s obzirom na sv. Kuzmu i Damjana (Kuzma i Damjan bili su patroni i u Tkonu na Pašmanu), ipak treba i druge, jaĉe, potpore, da bi mogla biti uvjerljiva.

FRANK WOLLMAN i BOHUSLAV HAVRÁNEK, *Naše pojetí slovanské filologie a její dnešní úkoly*. — Po-

lazeći od prijašnjih definicija o opsegu slavenske filologije — od Jagića (1910), koji je diskurzivan i bökhovski širok, preko Iljinskoga, koji joj opseg suzuje na jezik i na njegove produkte, *Mazona* (1924), koji uz uporednu lingvistiku traži uporednu književnost (u smislu slavenske uzajamnosti) i Weingarta (1924), koji se u shvaćanju lika slavenskoga (po njegovu »sveslavenskoga«) filologa ne odriče Jagićeve širine (osvrta na Nahtigalovu definiciju u *Uvodu v slovansko filologiju* 37—38, Ljubljana 1949, naravno, još nije moglo biti, no on se ionako u biti ne razlikuje od Iljinskoga i Weingarta) — obojica su zadatak podijelili, pa Wollman u prvom (većem) dijelu raspravlja o zadacima, koji stoje pred slavenskom književnošću, a Havráněk u drugom dijelu o zadacima, koji se u naše (poslijeratno) vrijeme postavljaju pred slavensku nauku o jeziku.

Pisac *Slovesnosti Slovanů* upotrebljava ovu priliku da se razračuna s Lednickim, Brücknerom, Bitnarom i drugima, ne žaleći pritom i prilično oštrih izraza (m. o. i prema Goľabku, ma da je pao kao žrtva njemačkih fašista u Varšavi), koji nisu uvijek na mjestu. Pišući o sebi u trećem licu, Wollman — pristajući ugl. uz Horákov »etički realizam« — strastveno brani svoje osnovne postavke (iz polem. spisa *K methodologii srovnávací slovesnosti slovanské*) o jedinstvu i potrebi uporednog proučavanja slavenskih književnosti. Nalazeći srodna shvaćanja kod Hruševskoga (v. njegov članak *Istorija slavjan'skyh literatur — fikcija čy neobhídnyj naukovyj postuljat?* u *Sveslav. zborniku*, Zagreb 1930) i ne slažući se s Ułaszynom (*O istocie filologii słowiańskiey*, referat na II. Međunar. slavističkom kongresu u Varšavi i Krakovu g. 1934, sekc. I), koji skeptički gleda na slavensku filologiju kao posebnu nauku te ne vidi, gdje bi se mogla povući granica između nje i slavnoznanstva (slavjanovedenia, polj. *słowianoznawstwa*), on ostaje kod svoje već prije formulirane koncepcije o krajnjem individualizmu i krajnjem univerzalizmu ili kolektivizmu i o posebnom (etičkom) realizmu kao odlikama, koje bi svojom bipolarnošću

imale prožimati sve duhovno stvaranje Slavena.

Zadaci i osnove uporedne slavenske književnosti u širem smislu (jer *věda slovesná* ne znači samo pisanu riječ) mogli bi se po Wollmanu sažeti ovako:

1. srodstvo slavenskih jezika nije premisa; ono proizlazi iz oblika i strukture duhovnoga stvaranja, po kojem slavenski narodi predstavljaju organsku cjelinu u cjelovitosti svjetske književnosti;

2. predmet slavenske književnosti u širem smislu obuhvata cijelo područje književnoga (pa i usmenoga) stvaranja jednako u sinhronijskom kao i u dijahronijskom smislu;

3. i 5. istraživanja se provode postupno, od književnosti do književnosti, ili od jednoga područja (istočnoslav., zapadnoslav., južnoslav.) do drugoga, a svrha im je: da se odvoji ono, što je međuslavensko, od onoga, što je nacionalno-individualno (9), da bi se, kao konačnica svih konvergencija, dobila slavenska književna morfologija, slavenska poetika (6), koja se opet prije svega i nada sve oslanja na slavensku lingvistiku (7).

Osobito je važno kod toga i proučavanje stranih utjecaja (4), kod kojih nije bitno odakle oni dolaze, već kako se primaju, kako se prerađuju i kako im se daje slavenski oblik (*nezáleži na původu, leč na recepcij*).

Slavenski komparativista po Wollmanu, koji ostaje na osnovama Praške škole, mora biti jednako dobro upućen u cijelo područje ekonomske i političke povijesti, kao što mora biti dobro upućen i u etnologiju, u sociologiju, u estetiku, u umjetnost, u psihologiju itd. i u njihove specijalne grane (8). Tek na ovako širokoj osnovi, kada se svi rezultati usmjere u zajedničkom pravcu — na ono, što je u slavenskim pisanim i usmenim književnostima zajedničko, međuslavensko — moći će se izgraditi slavenska poetika i historijski pregled razvitka svega, što je u ovim književnostima zajedničko.

Prema tome otpada mogućnost, da bi se slavenska filologija mogla raspasti u niz znanosti, koje bi samo na vanjski način bile povezane, i ona — oslanjajući se na uporednu lin-

gvistiku i na uporednu nauku o književnosti, koje spaja nastojanje oko ispitivanja međuslavenskih karakteristika — postaje samostalna i u sebi sažeta, jedinstvena naučna disciplina.

B. *Havránek* ukratko analizira razvitak slavenske lingvistike od sredine XIX vijeka na ovamo, te u njoj razlikuje vanjski, formalni komparativizam sa svojom »praslavenskom« jezgrom (do prvoga svjetskoga rata, do Mikkole i Meilleta), ograničavanje (gotovo posvemašnje) na pojedinačne slavenske jezike (na bohemistiku, polonistiku, rusistiku itd.) u razdoblju između oba rata, i »novo učenje o jeziku«, koje je u to doba bilo prevladalo u SSSR-u, sa strukturalizmom, koji je nadovezivao na de Saussurea (dijelom i na Baudouina i na Fortunatova) i u svojem posebnom, funkcionalnom obliku dao temelj, na kojem se razvila tzv. Praška lingvistička škola.

Polazeći sa stajališta ove škole *Havránek* 1948. ovako rezonira o zadacima, koji stoje pred savremenom, poslijeratnom slavenskom lingvistikom (v. str. 104):

1. potrebno je novo gledanje na najstarije razdoblje slavenskih jezika; umjesto praslavenskih i staroslavenskih rekonstrukcija valja u tančine proučavati strukture za svaki jezik napose (počevši od najstarijih etapa);

2. crkvenoslavenski jezik treba proučavati kao cjelinu, u svom njegovom razvitku i u neprestanoj sinhroniji s lokalnim redakcijama na različnim područjima (ne samo probijanje govornih, živih elemenata u njegovu strukturu, nego i njezin odnos prema uzorku (grč. jez.) iz kojega su potekli najstariji prijevodi, i prema živom narodnom jeziku);

3. treba proučavati i mnogostrukve veze između slavenskih književnih jezika, koji su se dosada istraživali ugl. linearno, a upravo transverzalna istraživanja (na pr. kod različitih utjecaja) otkrivaju i njihovu divergentnost, i njihovu konvergentnost, i ono što je u svakom jeziku individualno, i ono što im je zajedničko, međuslavensko;

4. s time u svezi postavljaju se pitanja zajedničke terminologije, koja se opet usko vežu za političke i eko-

nomske promjene u prošlosti i u sadašnjosti i, napokon,

5. treba svestrano i uporedno proučavati književni i pjesnički jezik s obzirom na načine, kako se služe svojim izražajnim sredstvima.

KAREL HORÁLEK, *K otázce významu stsl. praeterit.* — Tradicionalno shvaćanje, da je razlika između starosl. aorista i starosl. imperfekta stajala do aspekta, nailazi u novijim radovima sve više na teškoće. Protiv njega ustaje i *Havránek* (*Aspect et temps du verbe en vieux slave*, Mélanges Bally, Genève 1939), koji i u aoristu i u imperfektu vidi prošlost bez aspekatske obojenosti. Imperfekt svršenih glagola imao bi potome značiti samo simultano, nipošto iterativno zbivanje onoga, što se izriče glagolskom radnjom. I Meillet je u slavenskom imperfektu gledao izraz simultanog zbivanja, no on je ipak u impf. svršenih glagola gledao radnju, koja se simultano (u prošlosti) ponavljala, dakle — iterativ, a ne samo čistu prošlost. Za ovakav iterativ je i *Dostál* (*Stsl. praeterita, jejich čas a vid*, ČČF 3, 1944/45), koji je ispitao do 12.000 primjera u kojima se u starosl. nalazi preterit, i utvrdio je, da se samo u 0,4% slučajeva impf. tvori od svršenih glagola (od nesvršenih 58% otpada na impf., a 42% na aor.). On prigovara drugima, da svoja tvrđenja osnivaju na pojedinačnim primjerima, a ne na građi, koja bi pružala potpunu sliku o spomenicima, ili bar o kojem (većem) pojedinačnom spomeniku, koji bi cijeli bio ispitan s obzirom na upotrebu preteritalnih oblika uopće. *Horálek* opet prigovara *Dostálu*, što se suviše oslanja na statističke odnose između potvrda jedne, druge (i treće) vrste, i što se dovoljno ne osvrće na utjecaje, koji su mogli dolaziti iz grčkih matica, koje su se kod nas prevodile, i kojima su se i poslije (naknadno) slavenski tekstovi prilagođivali. On sâm ulazi u drugu krajnost, pa umjesto da i slavenskim kopistima prizna kakvo takvo pravo na manje promjene (na pr. u izboru glagola — reče i sl.) i da te promjene studira stilistički, on ih mehanički veže za grčke predložke, a gdje njih nema, za nekakav »ohlas nějakého nedoloženého řecké-

ho čtení, za odraz »řeckého jazykového povědomí« (nb. u slav. tekstu) ili sl., što sve baš ne djeluje vrlo uvjerljivo. Stvarnije i naučno pozitivnije je njegovo povremeno osvrtnje na rekonstrukcije stsl. evanđelja, iz kojega proizlazi, koliko su one ipak u pojedinostima subjektivne, jednostrane i nepouzdana.

O odnosu scsl. imperfekta i scsl. aorista (jednoga i drugoga tipa) prema glag. vidu još će se zacijelo dosta pisati: ova su pitanja tek načeta, a važna su jednako za našu (slavensku) kao i za opću, indoevropsku gramatiku.

JOSIP M. BADALIĆ, *Russkie pisateli v literature horvatskogo vozroždenija*. — Iako je i prije Preporoda kod nas bilo zanimanja za Ruse (v. Ferićevo »Uzeće Očakova«), ipak u pravoj mjeri do utjecaja ruske književnosti na nas dolazi tek u vrijeme Preporoda, tamo četrdesetih godina prošloga stoljeća, kada Vraz, Mažuranić, Bogović, Demeter, Kukuljević i Trnski uče ruski jezik i prevode ruske pisce. Izbor onoga, što se prevodilo, ovisio je o tome, što se moglo dobiti, odn. što je kroz austrijsku i rusku cenzuru moglo do nas doći; zato ćemo među prijevodima uzalud tražiti Gogolja i dr. pisce, koji su i sami kod kuće imali dosta posla s cenzurom. Prof. Badaliću je uspjelo utvrditi i hrestomatiju iz koje je Vraz prevodio Lermontova, Homjakova, Jazykova i Venevitinova. Bili su to sve istaknuti »slavjanofili« (ruskoga kova), i ta je politička linija od Zukovskoga, Puškina, Lermontova itd. do Sreznevskoga i Bodjanskoga prevladavala među našim Ilircima sve do pedesetih godina te utjecala i na tematiku njihova pisanja (»Grobničko polje«), Matija Gubec, »Na Grobniku«) i na njihovo političko gledanje (Demeterev prijevod Homjakovljeva »Ostrva«). I za bajronizam piscu se čini, da je došao k nama preko ruskih romantika-bajronista. Već Vukotinović, istina, upozorava na ruski ekspanzionizam, a Šulek traži umjereniji stav prema Zapadu — ali je ipak ruski utjecaj prevladavao sve do pedesetih godina, kada val slavjanofilstva počinje da jenjava i u samoj Rusiji. Šteta, što je to ujedno bio

kraj ruskoga utjecaja na našu književnost, za onda i za dulje vremena iza toga. Trebat će dosta dugo, da se kod nas počnu provoditi Dostojevski, Nekrasov, Grigorovič, Turgenjev, Ostrovski, Gogolj — koji izdaju svoja djela četrdesetih i pedesetih godina. Ruski je utjecaj prestao upravo onda, kada je našoj književnosti mogao dati novi životni impuls. Zakašnjenje, s kojim je došlo do novog ruskog utjecaja, negativno se na njoj odrazilo.

JOSEF PÁTA, *Nové příspěvky k dějinám slovanské literární spolupráce v XIX. století*. — Pisac, kojega su njemački fašisti ustrijelili 24. VI. 1942, objelodanjuje sedamnaest dosad neobjavljenih pisama Jana Petra Jordana (M. Kláclu, A. V. Šemberi, K. Havličku-Borovskomu i Fr. Palackomu), Lužičanina, koji je od 1843—1848. u Leipzigu izdavao časopis »Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft«. U pismu Palackomu (16. VIII. 1868) govori se nešto iscrpnije o Tomanu, Bleiweisu i uopće o prilikama kod Slovenaca.

ROČNÍK XIX (1949—1950)

FR. KOPEČNÝ, *K otázce klasifikace slovanských jazyků*. — Pisac sa današnjega (fonološkoga i govornoga, morfološkog i sintaktičkog) stajališta daje novu sinhronijsku klasifikaciju slavenskih jezika i dijeli ih (bez lužsrp., na koji se ne osvrće) na pet skupina, na češkoslovačku, poljsku, istočnoslavensku, makedobugarsku i južnoslavensku. Svoju podjelu osniva na 42 kriterija (akcentnsko-kvantit. 3, iz fonet. sist. 9, promj. glasova 14, upotr. oblika 16). Centralni (središnji) govor, koji bi imao najviše veza s ostalim grupama, bio bi slovački jezik.

ANTONÍN DOSTÁL, *K ediční metodice staroslověnských textů*. — Pisac analizira dosadašnja izdanja starosl. spomenika (ugl. ona iz tzv. kanona, s izuzetkom Nahtigalova izdanja Euchologija, koje mu je jamačno prekasno došlo u ruke) te dolazi do zaključka, da ona s metodske strane ne zadovoljavaju i da se ni u kojem slučaju ne mogu smatrati

kao konačna, definitivna. Da bi se došlo do standardnog tipa takvih izdanja, treba do pojedinosti utvrditi metodu osnovu, na kojoj će se takav tip zasnivati. Jedan od pokušaja, da se to učini, predstavlja prijedlog francuskih slavista (A. Meillet, A. Mazon, A. Vaillant iznesen na I. Međunar. slavist. kongresu u Pragu (1929), u kojem se ugl. tražilo, da se na slavenske tekstove primijene principi, koji se primjenjuju kod izdavanja klasičnih (grčkih i latinskih) tekstova (v. P. Maas, *Einl. in die Altertumswissenschaft I, Bd. 2*. Leipzig-Berlin 1927). Ne treba izdavati cijele rukopise, već samo pojedine tekstove (prema vrijednosti i filijaciji, koje treba utvrditi), i treba tekst »ispraviti«, ispraviti griješke prepisivačeve, dati savremenu interpunkciju, razvezati kratice i dodati potreban kritički aparat. Za osnovu treba uzeti najbolji tekst i uza nj dati, ako dosad nije bio poznat, lat. ili grč. original i prijevod na jedan od modernih jezika. Na kraju bi imao biti rječnik. Glagoljske tekstove francuska škola u principu transliterira ćirilicom.

Dostál neke od ovih postavaka odbacuje. On odbacuje na pr. moderniziranje interpunkcije, dodavanje rječnika svakom spomeniku i to, da se glagoljski tekstovi imaju transliterirati ćirilicom (protiv čega su bili i Trubeckoj i Havránek). On je i protiv izdavanja rekonstruiranih tekstova (kao što su oni, koje je izdavao Vajs), jer predstavljaju fikciju od koje nauka — naučna istraživanja — nemaju nikakve koristi.

Njegov bi prijedlog, koji — u ovom obliku — predstavlja samo poticaj za diskusiju (*podnět k diskusi*), skraćeno glasio ovako:

a) treba utvrditi plan prema kojem će se što izdavati, a izdavati treba najprije ono, što će popuniti osjetljive praznine u dosadašnjim izdanjima, zatim tekstove (osobito mlade) koji se dosad uopće nisu izdavali, i napokon tekstove, koji su dođuše objelodanjeni, ali treba dati drugo, bolje i kritičnije izdanje. Takve planove trebale bi da sastavljaju i u život provode naučne ustanove (ne pojedinci);

b) u tu svrhu najprije bi trebalo sastaviti što potpunije preglede (s

naznakom sadržaja, njegovim stručnim opisom itd.) svih rukopisa dot. područja;

c) rukopise treba fotografski snimiti i po snimkama (fotokopijama) raditi. Fototipski izdavati samo one rukopise, koji su toliko važni, da to zaslužuju;

d) za osnovu treba uzeti najbolji tekst (makar bio i mladi) i u kritičkom aparatu dati varijante po hronologiji i po filijacijskim grupama; ako je tekst sačuvan samo u jednom rukopisu, treba ga vjerno reproducirati;

e) kod bilježaka treba najprije dati one, koje se odnose na osnovni rukopis, zatim kritički aparat prema recenzijama i filijaciji (hronol.), i na kraju bilješke koje se odnose na interpunkcije i sl. oznake u tekstu;

f) ako se daje i izvorni ili dr. tekst, treba ga dati paralelno i realno, tj. prema rukopisu, koji je slavenskom tekstu najbliži (u njem se ne smije ništa ni popravljati ni mijenjati, da bi se slavenskom tekstu još više približio);

g) ako je tekst poznat u kojem drugom (na pr. lat.) prijevodu, treba takav prijevod dati samo onda, ako to za tekst, koji se izdaje, ima veće značenje;

h) prijevođa na moderni jezik ne treba davati uz biblijske i sl. tekstove, a ako se daju, treba da to budu prijevodi slavenskoga teksta (a ne lat. ili grč., iz kojih se prijevod uzima samo za ona mjesta, kojih nema u slav. tekstu);

ch) uz tekst treba dati pregled rukopisa, njihovu filijaciju (iscrpno) i (na kraju) indeks riječi (samo s obzirom na osnovni rkp.);

i) treba uskladiti i tehničku opremu, tipizirati tipogr. znakove itd. (v. P. Maas op. c. 11, G. Witkowski, *Textkritik und Editionstechnik neuerer Schriftwerke*, Leipzig 1924, str. 72. i d.);

j) kratice u osn. tekstu valja razriješiti, (ali samo tada, ako to ne vodi u rekonstrukcije, koje se ne daju opravdati);

k) osn. glagoljski tekst trebalo bi štampati glagoljicom, ako se ne izdaje fototipski, ili ga treba transliterirati latinicom. Glagoljske citate u kritičkom aparatu uopće treba davati u latiničkoj transliteraciji;

ovako uopće (u lat. transl.) treba citirati starosl. primjere u naučnim raspravama, s jednim jednim izuzetkom — ako se radi o paleografskim studijama, u kojima se proučava ovaj ili onaj oblik pisma, — i

1) ostale pojedinosti (preglede, tabele, bibl. citate u nebibl. tekstovima i sl.) odredit će sâm tekst.

FR. V. MAREŠ, *Pražské zlomky a jejich předloha v světle hláskoslovného rozboru*. — Vraća se na postavke Sreznjevskoga, koji je držao, da su *Pra* prepisani iz matice ruskoga porijekla. Detaljnim ispitivanjem glasovnih razlika i dr. elemenata Mareš dolazi do zaključka, da su *Pra* prepisani iz matice ruske (i to ukrajinske) redakcije, koja bi opet imala biti prepis još starijega, čini se, bugarskoga (makedonskoga) predložka. Pisac međutim ni sâm u sve nije siguran, pa se nada, da će dalja (morfološka, leksička i tekstovna) istraživanja bolje osvijetliti postanak ovoga rukopisa i njegove predloške.

Piščeva pretpostavka, da su *Pra* prepisani iz ćirilске matice, i da je to jedini primjer, da se takav tekst u glagoljicu prepisivao iz ćirilice, teško da će čitaoca moći uvjeriti, jer se osniva svega na jednom slovu (8), koje autor tumači kao broj (8). Da je rukopis doista prepisan iz ćirilice, zar se ne bi moglo očekivati, da će prepisivač i drugdje pogriješiti kod brojeva (a ima ih u tom razmjerno kratkom tekstu dosta — i 1, i 2, i 3, i 4, i 6, i 8, i 40, i 21, i 34; osim toga, 8 je i inače nalik na br. 8, pa nije isključeno, da je moglo biti utjecaja i s te strane).

ANTONÍN DOSTÁL, *Venetové, Antové*. — Metodološko-etimologijska rasprava, u kojoj se upozorava na disparatnost potvrda, koje se u dosadašnjim tumačenjima (Lehr-Splawiński, Otrębski, Bubrich i dr.) navode sa različnih područja i iz različnih jezika (obično bez prave veze s tlom, sa kojega se uzimlju). Pisac traži, da se prije zaključivanja sva građa, koja ovamo ide, sustavno i svestrano razradi, i da se spom. nomenklatura pažljivo proučava i u histor. razdoblju (dokle to ide). Sve dok se ne bude tako postupalo, ne će se doći do definitivnih rezultata, i

raznorazne će prehistorijske definicije, koje se osnivaju na jezičnoj građi, i dalje ostajati nedokazane, ili preuranjene.

Jan OTRĘBSKI, *Z dziejów języków słowiańskich. (Polski przegłos?)* — Pisac analizira dva oblika, *narošćić* i *narów* (r. *norov*), pa misli, da bi ono *-aro-* moglo biti posljedica punoglasja (slično kao rus. *-oro-*) do kojega bi došlo od kompromisnoga **trot* (prema *tort* i *trot, trat*). Ovo je je slabo vjerojatno i zato, što je polj. *a* u *ort* || *rat* drugoga porijekla nego ovo *a*, koje će se prije biti razvilo naslanjanjem na pref. *a* (*na*), dakle sekundarno, onako, kako je o tome mislio i Brückner. Značajno je već to, što se *-a-ro-* nalazi samo iza *n-*, i što Otrębski uz ova dva oblika nije umio navesti nijedan drugi (organiski) primjer ove vrste.

KAREL HORÁLEK, *Kořeny charvátsko-hlaholského písemnictví*. — Od Kijevskih listića, kojima Vašica meće početak u ćirilometodsko doba, preko Bečkih odlomaka do hrvatskih rukopisnih i, poslije, štampanih glagoljskih misala u XIV, XV i XVI vijeku vodi neprekinuta crta, kojoj Horálek traži početak (a taj nije tako lako naći, jer su i Kijevski listići prošli kroz hrvatsko područje). Vodi li on izravno u ćirilometodsko doba, ili je od njega mlađi, balkanski? — Horálek postavlja zanimljiva pitanja, koja su osim toga za nas i vrlo važna, jer se odnose na početak i na prve tragove pismenosti kod nas, na glagoljicu u hrvatskim zemljama prije splitskih sabora u X stoljeću. Je li glagoljica k nama dolazila sa sjevera, iz Velikomoravske prije g. 885, ili se uz tihi pristanak Rima, kojemu je bilo stalo da u svoju vlast dobije Balkan i sve zemlje na njemu do uključivši Bugarske, širila sa istoka. sa makedonskobugarskoga područja, kamo su se bili sklonili učenici Metodijevi poslije smrti svojega učitelja? — Odgovoriti na ova pitanja značilo bi ujedno odgovoriti na pitanje o »korijenima« iz kojih je nikla najstarija hrvatska književnost.

Pisac se priklanja mišljenju, da u našoj glagoljskoj književnosti ili nije bilo neposrednih veza s velikomoravskom književnošću, ili su u nj

s vremenom mladi »balkanski« utjecaji prevladali do te mjere, da se o spom. neposrednoj svezi ne bi moglo govoriti. A u čemu bi zapravo bila ta »balkanska« recenzija, koja bi se imala odražavati u našim tekstovima? — Horálek tu navodi št, žd za *tj, kt — *dž, koje se ne nalazi na pr. u češ. i sloven. spomenicima, i navodi, da su (prema Vajsu) hrvatski psaltiri bliži grčkim izvorima i od Psaltira sinajskoga (što bi imalo značiti, da je do takvog sekundarnog približavanja grčkim tekstovima moglo doći i ovdje, na Balkanu). Dalji razlog, po kojem bi trebalo zaključivati o postojanju zasebne balkanske recenzije csl. knjiga, vidi pisac u tome, što su se u našim (na pr. starozavjetnim) crkvenim tekstovima očuvala neka mjesta, koja prelaze okvir čir. parimejnika i koja se mogu tumačiti bilo tako, da je Metodije zaista preveo i preostale biblijske knjige (osim knjiga Makabejskih), tj. da su njegovi učenci mogli u rukama imati cijelu Bibliju od koje su se na Balkanu sačuvali veći dijelovi nego na drugim područjima, ili da su se brevijarske perikope, kojih nema u parimejnicima, posebno na ovom području prevodile, i to u vrlo davno vrijeme, tako da su se ostalom (prastarom, ćirilometodskom) dijelu mogle u jeziku sasvim prilagoditi. Takav bi imao biti i misni red (*ordo missae*) naših misala, u kojem su sadržana i neka takva mjesta, kojih u ćirilometodsko doba još nije bilo u latinskim sakramentarima, i neki arhaizmi, koji — po piščevu mišljenju — u ono vrijeme na našem jezičnom području nisu mogli biti živi, produktivni. Konačno rješenje pitanja o balkanskim utjecajima na hrvatskoglagoljsku književnost pisac očekuje od poređenja naših i scsl. tekstova na širokoj osnovi, te s time u svezi daje (ugl. po Vajsu) pregled nekih mjesta u evanđeljima (najviše po Ivanu i po Luci), utvrđujući da u njima ima dosta arhaizama, ali da su neki od njih u Hrvatskoj u ono vrijeme zacijelo bili još živi, dok su se nalazili i u bosanskim tekstovima (isp. *roditi* za mlade *ne brěšti, eterъ za edinъ* itd.), t. j. da nisu morali upućivati na najstariji tekst i na ćirilometodsku, moravsku osnovu.

Neka od osnovnih pitanja, koja Horálek uprkos svojem velikom znanju nije mogao riješiti, i kod kojih će naša nauka morati pomoći u rješavanju, jesu: koji su arhaizmi, koji se pripisuju ćirilometodskim tekstovima — i kako dugo — kod nas bili živi, i kakva je u koje vrijeme bila fonološka i morfološka struktura jezika iz kojega su izvicali hrvatski glagoljski tekstovi. Znatnu vrijednost imat će kod toga uz tekstove, koji su prevedeni iz grčkih matica, također tekstovi koji su nastali na latinskoj osnovi i koji pripadaju različnim mladim slojevima.

N. VAN WIJK († 25. III. 1941) u dva posmrtno objavljena članka raspravlja o fonološkom sistemu u mlade praslavensko doba (*K istorii fonologičeskoj sistemy v obščeslavjanskom jazyke pozdnego perioda*) i o csl. u-glagolati (*Cerkovnoslavjanskyj glagol u-glagolati »πεισαι«*). U prvom daje zanimljiv pogled na glasovne varijante (vokalske i konsonantske) do kojih je — po njegovu mišljenju — dolazilo u kasno praslavensko doba prije no što se iskristalizirao sistem, koji se dalje nastavljao u slavenskim jezicima. S njegovim izvodenjima nije se gdjgdje lako složiti, no on i ne misli, da ona predstavljaju neko konačno rješenje, te na kraju kaže: »Mi smo još vrlo daleko od onoga vremena, kada će se moći napisati povijest glasovnoga sustava, koji je bio podvrgnut tako oštrim i naglim promjenama, da bi kod toga došla do izražaja sva njegova unutrašnja logika«.

U drugom dokazuje, da u-glagolati pripada ako ne prvomu razdoblju csl. književnosti, a ono svakako razdoblju koje je slijedilo iza njega (kao odraz »dejatelnosti prvoga pokolenija redaktorov, pererabotavših perevod Solunskih brat'ev«).

ROČNÍK XX (1951)

JAROSLAV BAUER, *Bezpredložkový lokál ve staroslověnských evangelích*. — Lokativa bez prijedloga pomalo nestaje već u najstarijim spomenicima i zamjenjuje se lokativom s prijedlogom, koji je i drugdje u slavenskim jezicima s vremenom sasvim prevladao, dok su se

lokativi bez prijedloga (najčešće za oznaku vremena) počeli osjećati kao prilozi. Pisac se pita, što je uvjetovalo ovakav razvitak, i zašto je do njega došlo upravo kod lokativa a ne kod kojega drugoga padeža, gdje su se također prostorni odnosi izricali padežem bez prijedloga (kao što su dativ, ili instrumental, ili akuzativ). Razloge vidi u osjećanju potrebe, da se spomenuti odnosi određenije istaknu (a tomu su osobito pogodovali prijedlozi), pa su mu stoga ovakvi lokativi u svojoj sinhroniji i dijahroniji ujedno odraz stilističkih nastojanja, koja su u nekim spomenicima dolazila do izražaja. Prirodno je, prema ovom shvaćanju, da će na pr. u staroslavenskom kao vrlo stiliziranom jeziku ovakvih lokativa biti nerazmjerno više nego na pr. u staroruskom, koji je u tome vrlo konservativan. Od 4533 primjera za lokativ u staroslavenskim evanđeljima (Zo Ma As Sa) Bauer je našao samo 164 potvrde za lokativ bez prijedloga (= 3,6%), što je zaista vrlo malo i onda, ako se od onih 4533 oduzme nekoliko desetaka mjesta, koja bi mogla biti dubiozna.

O Staljinovu članku *Marksizam i voprosy jazykoznanija*, koji se u ovoj knjizi nalazi na str. 165—199, v. na str. 101—106. (uz knj. XXI).

Václav MACHEK, *Quelques mots slavo-germaniques*. — U vrlo složenom kompleksu kulturnih i susjedskih odnosa među Slavenima i Germanima pisac razlikuje nekoliko slojeva. Prvi i najstariji je onaj, koji je i Protoslavenima i Protogermanima bio zajednički a potjecao je od supstrata, koji se na jednom i na drugom području zatekao i bio i za jedne i za druge zajednički. Na toj osnovi bit će se razvila neka imena za životinje, za biljke, za kovine i neki nazivi u ekonomici i ratarstvu. Pisac uzima nekoliko naziva iz toga kompleksa te ih kulturnohistorijski analizira i dovodi u svezu sa srodnim nazivima kod susjednih Germana. To su **stǫpika* (naša *spica*) > germ. **spīka* (Speiche), *plugъ* > germ. **plōga-* (pflug, pflug), *grǫdelъ* > germ. *grindila-* (stsas. *grendil*, *grindil*), *obrъ* (grč. *ὄβριμος* jak, moćan; v. naš pl. Obri za Avare) > got. *abrs* (jak, snažan) i **koldǫdz*. Prve četiri imali bi Germani uzeti od nas,

dok bi peta imala biti izvorno slavenska (a ne posuđenica prema germanskom **kaldiggs* ili sl.). Ne može se reći, da su sva Machekova izvodenja uvjerljiva. Tumačenje **koldǫdz* prema **kolda*, **koldō* (od kojega izvodi češ. *chlad-iti*) nije ništa bolje od tumačenja < **kaldiggs*. Za pragerm. također je malo uvjerljivo reduciranje prvotnoga (suponiranoga) **stǫpika* (sa ǫ, koje još nije moglo biti onako slabo kao u ml. prasl. i stsl.) u **spīka*. Jedino za *grǫdelъ* > *grindila* i, ev., za *obrъ* > got. *abrs* moglo bi se sa mnogo vjerojatnosti uzeti, da su slavenski izrazi poslužili kao »origo« za germanske posuđenice (a na to su već davno prije Macheka upućivali i Miklošič i Brückner). Pod pluga teško je pretpostaviti, da je češ. *plugati* || *pluhati* moglo postojati prije same riječi *plug* || *pluh*. Prije će biti obrnuto (a to, što su ostali nazivi za dijelove pluga — *ralo*, *crtalo*, *slupica*, *plaz*, *grǫdelj* — slavenski, još ne mora značiti (v. *lemeš*), da iskonsko slavenski mora biti i naziv za sam *plug* (kao cjelinu)).

Machekove etimologije nemaju ambicija, da budu definitivne, i zato nas više interesiraju sa metodičke strane, samo što je ta strana, nažalost, dosta slaba. Čudno je, da mu nisu poznate Bratanićeve studije o oračim spravama (*Orača sprave u Hrvata*, Publ. Etnol. seminara I, Zagreb 1939, i *Uz problem doseljenja Južnih Slavena*, Zbornik radova Filoz. fakulteta, Zagreb 1951, str. 221 d.).

Fr. V. MAREŠ, *Pražské zlomky a jejich původ v světle lexikálního rozboru*. — Istražujući leksičku stranu Praških listića pisac dolazi do zaključka, do kojega je ugl. došao i u svojem članku o glasovima toga spomenika: da je matica nastala jamačno u ćirilometodsko doba (u Vel. Moravskoj), da je poslije prepisana u Makedoniji, da je taj prijepis ponovo prepisan negdje u Rusiji, i da je taj ruski prijepis došao u Češku, gdje ga je ponovo prepisao Čeh (glagoljicom). Rusizmima smatra *počъpnъti*, *ezaleda*, *živonosnyj*, *světonosnyj*, pridjev *beshvalbnyj* mogao bi biti makedonizam, a *izvolenikъ*, *česariti*, *lžesověstovati*, *križbnъ* i, možda. *neměrbnyj* imali bi biti bohemski.

zmi. Kriteriji za takva razlikovanja su vrlo složeni: radi se o nijansama, koje izvan sistema postaju blijeđe i lako mogu da djeluju neuvjerljivo. Zašto na pr. *počrpnoti* ne bi moglo biti i makedo-bugarsko (ispor. i spom. složenice); ni *izvolenik* uz *izvoliti* ne mora biti bohemizam, *časariti* ima i KL, *ložesvjestovati* sa svojim *-ovati* ne ide pod istu kapu sa *časariti*, a *križono* kao i *križo* ima mnogo šire područje, koje daleko prelazi češke granice. Zato je shvatljiva piščeva rezerva, kada na kraju sâm uviđa, da su leksičke odlike, koje bi imale upućivati na ruski intermedij, slabo utvrđene, te uzimlje, da su samo vjerojatne, i da podržavaju ono, do čega je prije toga bio došao kod analize glasova (v. str. 97).

JAN OTRĘBSKI, *Z dziejów języków słowiańskich II (Polskie deminutiva na -ek: -ik, -ko: -ka)*. — Članak je posvećen studiju deminutiva u poljskom jeziku i svrha mu je da potakne, da se i u drugim slavenskim jezicima ispituju ne samo promjene u vokalizmu ispred sufiksalnoga *-k*, nego i promjene do kojih dolazi u slogu (kod sugl. i samogl.) i s pred sufiksa. Radi se o pitanju, do koje se mjere karakteristike deminutivnosti u riječi sa sufiksalnoga dijela prenose prema naprijed (prema početku riječi, na ostale slogove ispred sufiksa). S obzirom na navedenu građu treba primijetiti, da u primjerima *dziedzic* — *dziedziczka*, *goračo* — *goračzka* i sl. c ne prelazi u *cz* ispred *k* nego ispred *-bka*, da primjeri tipa *maczuszka* (< *maczuga*) predstavljaju običnu palatalizaciju putem jotovanja, da se deminucija u *grosz* — *grosik* (: *kosz* — *koszyk*) može povezati sa *kogutek* — *kogucik*, da je dispalatalizaciji *e* — *o* u *dzionek*, *wioska* razlog u kvaliteti suglasnika iza *e*, *o*, i da oblik *glizda* (: *glista*) može imati dij. korelat u *ardyzda* (: *artysta*).

MILAN ROMPORTL, *K otázce vlivu souhlásek na melodii samohlásek*. — U pitanju, da li suglasnici u riječi utječu na melodiju samoglasnika, koji se iza njih nalaze, Chlumský (i s njime Miletić) nisu se slagali s Ekblomom. Dok je Ekblom tvrdio, da suglasnici utječu na samoglasnike iza

sebe tako, da im se (iza bezv.) snižuje ili (iza zvučnih) povisuje ton, Chlumský i Miletić bili su skloni da dopuste takav utjecaj samo na prve (početne) vibracije, koje za sâm glas (za njegovu melodiju) nisu relevantne. Romportl analizira građu spomenute trojice i njihove statističke podatke te ih povezuje s kineskim izgovaranjem (s mandarinskim i s nekima drugima, prema raspravi Fu-Liu, *Etude expérimentale sur les tons du chinois, Paris-Peking 1925*, i dr.) te dolazi do zaključka, da suglasnici i pak utječu na melodiju samoglasnika iza sebe, i da razlike ovako dobivene u nekim dijalektima (na pr. u srednjokineskom *kiangyin-narječju*) mogu imati i fonološku vrijednost, iako je u većine jezika i dijalekata (na pr. u češ., hrv., let., kin.-mandar. i dr.) obično nema. U Miletićevoj građi najizrazitiji je utjecaj suglasnika na ton samoglasnika, koji iza njih slijede, kod dugosilaznih akcenata.

Fr. V. MAREŠ, *Dva objevy starých slovanských nápisů (v SSSR u Smolenska a v Rumunsku)*. — Radi se o ćirilskom natpisu na glinenoj posudi iz početka X vijeka, koja je nađena u ljetu g. 1949. u selu Gnezdovo kod Smolenska u SSSR-u, i o natpisu — također ćirilskom — nađenom g. 1950. u Dobruđzi u Rumunjskoj. Prvi je vrlo kratak, i Avdusin i Tihomirov (*Vestnik AN SSSR XX, 1950, 4*) ga čitaju *goruhšča*, a Černyh (*Izvestija AN SSSR Otd. lit. i jaz. IX, 1950*) *gorušna* (sc. *sěmena, zrna*, što bi imalo značiti, da se u toj posudi držalo sjeme od gorušice), a Mareš predlaže *goruh psa* (sa grč. *ps*), tj. potpis, koji sadrži dvije riječi: *psa* (tj. *pša*) i inače drugdje nepotvrđeno ime **Goruh*. Natpis ide u početak X vijeka te uz Preslavski natpis predstavlja jedan od najstarijih spomenika ćirilске epigrafije (koji, naravno, nema ništa zajedničko s »ruskim« pismenima iz ŽK VIII, kako je mislio Tihomirov).

Drugi je natpis dulji, po pismu također vrlo star i vrlo bliz Preslavskom natpisu i natpisu na Samuilovoj ploči, a prednost mu je u tome, što je datiran (ispod *gorocěho* i iznad *i dimitrě* jasno je zabilježeno *lěto. dz y n a, tj. 6451—5508 = 943*).

OTAKAR VAŠEK, *August Šenoa a Nerudova družina*. — Pisac u poduljem članku (26 str.) raspravlja o razdoblju, kada je Šenoa kao student boravio u Pragu, i o utjecaju čeških pisaca (Neruda, Hálek i dr.) i čeških kulturnih prilika (*Umělecká beseda, Májový kruh* i sl.) na njegovo obrazovanje i na njegov kasniji književni, redaktorski i kulturno-politički rad. Rasprava je podijeljena u 6 dijelova: Šenoina mladost i boravak u Pragu, njegova redaktorska djelatnost, njegov kazališni rad, njegovo književno stvaranje i veze s češkom književnošću (a. drame, b. feljtoni, c. lirske i epske pjesme, d. novele i romani), idejna strana njegovih djela i njegovi prijevodi iz češkoga jezika.

Protivi se Poliću, koji je držao da Šenoa nije umjetnik, i osuđuje uskonalne konceptije, koje su umanjivale značenje utjecaja, koji su mu dolazili s češke strane. Vašek smatra Šenou velikim stvaraocem i umjetnikom, koji je na izvanredan način umio u sebi preraditi različite utjecaje i dati im onaj oblik, koji će korisno djelovati na napredak hrvatske književnosti i hrvatskoga naroda (str. 540). Svoj članak završava riječima: »Šenoino stvaranje ide u doba, kada se na mjesto apsolutističkoga feudalizma počela javljati buržoazija s demokratskim idealima. Šenoa je pripadao nizu idealnih zanesenjaka, koji su — kao Neruda i Viktor Hugo — vjerovali u novi, pravedniji svijet, koji će sad na nastati. Odatle izvire i naprednost i skučenost njegovih nazora. Njegov je utjecaj na sve kulturno zbivanje bio tako velik, da se njegovo doba zvalo Šenoino doba, i to s punim pravom, jer Šenoi nije bilo do toga, da stvara djela za nekakvu naobraženu kastu, nego je uvijek nastojao da stvara za sve slojeve, za cijeli narod. Šenoa je bio onakav idealni rodoljub, kakav je kod nas bio Neruda, i zato mu s pravom pripada naše poštovanje«.

Među građom u ovoj knjizi J. KURZ (str. 336—363) daje pregled čitanja, koja se nalaze u Assemanovu evanđelistaru (*Seznam evangelijských čtení obsažených v staroslověnském rukopise Assemanově*), s popisom pojedinačnih interpolacija koje

se u njima nalaze, a među člancima JIRI SKALIČKA (str. 323—335) piše o Levstikovu boravku u Olomouci g. 1854—1855. (*Fran Levstik v Olomouci 1854-5*), gdje iznosi neke podatke iz mjesnih arhiva o Levstikovu stupanju u novicijat (1854) i o njegovu udaljivanju iz njega (25. I. 1855).

ROČNIK XXI (1952—1953)

11. veljače 1952. umro je u Pragu nestor slavistike i jedan od najzaslužnijih radnika na polju slavenske filologije Slovenac Matija MURKO. Kratak nekrolog o njemu napisao je u XIX knjizi Južnosl. filologa prof. A. Belić (str. 237—239; na str. 239—243. nalazi se izvadak iz njegove bibliografije; cijela je bibliografija otišnuta u Murkovim Spomenima, *Paměti* (Prag 1949) i *Spomini*, Ljubljana 1951).

U XX knjizi *Slavije* (v. str. 99) na str. 165—199. otišnut je članak J. V. Staljina o lingvistici (*Marksizam i voprosy jazykoznanija*), koji je prije toga bio izašao u moskovskoj Pravdi 20. VI. 1950. (*Otnositel'no marksizma v jazykoznanii*, br. 171 (11643)). Uredništvo *Slavije* smatralo je potrebnim, da taj članak još jednom donese i da u kratkoj napomeni ispred ruskoga teksta, koji bi, kako ondje piše, imao predstavljati »najznatniji događaj u slavenskoj i svjetskoj lingvistici«, pozove istaknute lingviste u ČSR, SSSR, u zemljama narodne demokracije i »napredne« lingviste iz ostalih zemalja, da prema spom. članku i njegovu značenju za uporednu slavensku lingvistiku zauzmu stav. Anketi, koja je time raspisana, posvećeno je cijelo XXI godište, koje je trebalo izaći g. 1952, no tada je izašao samo 1. svezak (2. i 3. izašli su g. 1953). Prije nego što se (ukratko) osvrnemo na gornju anketu, potrebno je reći nekoliko riječi o prilikama, koje su u SSSR-u prethodile spomenutom članku, i o članku samom.

Poslije Oktobra provodila se u SSSR-u svuda, pa i u nauci, i u lingvistici, »pereocenka cennostej«. Trebalo je sve revolucionirati, razbiti stare, konservativne okvire i svemu udariti nove, marksističke temelje. Slavistika je kao nauka, kao naučna

disciplina odmah likvidirana, i nije se (na pr. sa starosl. itd.) iscrpno poučavala u sveučilištima sve do 1951, dakle preko trideset godina. Na opću lingvistiku, koja se nije mogla likvidirati, pokušao je primijeniti marksističke postavke N. J. Marr. Nešto držeći se svojih (uostalom jednostranih i dosta površnih) istraživanja, nešto povodeći se za općim citatima klasika marksizma-lenjinizma, on je izgradio tzv. »novu nauku o jeziku« (*novoe učenje o jazyke*), u koju su njegovi učenici i sljedbenici poslije njegove smrti (1934) uvrštavali štošta (pa i neke zablude), čega se on još za života odricao, ili se bar na to nije osvrtao kao na nešto, što bi za njegovo učenje bilo bitno, relevantno (kao što je paleontološka metoda, izvođenje riječi iz svega četiri korijena (*sal, ber, ion, roš*), i uopće cijeli bakuski kurs, itd.). Najuočljivije teoretske postavke, na kojima se osnivala naprednost njegove nauke, bile su a) da je jezik »nadstrojka nad bazisom«, i kako se (potpuno) mijenja bazis, tako se (potpuno) mijenja i nadstrojka, b) da je jezik klasni produkt i da pripada klasama, c) da je razvitak jezika išao stadionalno (od totemističkog stadija dalje, bez prijelaza i bez vraćanja na prijašnji stadij) i d) da je u glotonijskom procesu kinetička riječ prethodila govornoj, i da su novi jezici nastajali miješanjem od starih, te će na kraju u besklasnom društvu postojati samo jedan (zajednički) jezik za cijelo društvo.

Kako je sve to u sredini, koja je bila sklona političkom dogmatizmu, dobilo oblik dogme, za koju se trideset godina vjerovalo, da je marksistička, i kako je ipak bilo i ljudi, koji to nisu mogli prihvatiti, a opet se — kao u politici — nisu mogli ni likvidirati, doskora je u lingvističkim krugovima SSSR-a zavladała nesnosna atmosfera pritiska i šuplje, deklarativne supremacije, koja nauči nije davala ništa (nikakva veća, krupnija djela), već je samo ogorčavala rad onima, koji su nauči nešto mogli dati.

O tome rječito govore sastanci i diskusije u najvišim naučnim ustanovama (IJAM, ORJAZ AN i dr.) onih godina u Moskvi i u Lenjingradu. Kacnel'son se na pr. tuži (21—22.

XI. 1948) na one, koji F. F. Fortunatova i A. A. Sahmatova (najistaknutije ruske lingviste s početka ovoga stoljeća) uzdižu iznad Marra, te se vajka, da je »do svega ovoga došlo ne bez popustljivosti sa strane predstavnika nove nauke o jeziku, koji nisu znali iskoristiti sjajne mogućnosti koje im pružaju naša partija i vlada u svrhu posvemašnjeg razobličavanja natražnjačkih ideja, skroz neprijateljskih našoj sovjetskoj lingvistici«, a Avrorin (ib.) se žali, što su se protivnici marrizma okupili u Moskovskom sveučilištu i u moskovskom Institutu ruskoga jezika AN SSSR te uzvikuje: »Naš je najbliži i neodgovodi zadatak da idejno rastepemo taj blok. Mi se ne možemo pomiriti s time, da njegovi predstavnici upravljaju desecima aspiranata, da odgajaju stotine studenata, da našim visokim školama propisuju programe i udžbenike«. U rezoluciji, koju su u travnju 1949. donijeli moskovski IJAM i IRJAZ, traži se od Ministarstva prosvjete, »da se na katedre za uvod u lingvistiku i za opću lingvistiku postavljaju sljedbenici »nove nauke o jeziku.« Preneseno u jezik »prakse« i stranačkog i državnog aparata to je značilo gonjenja i zapostavljanja onih, koji se nisu nriklonili novom učenju i novoj struji (kao što su to za neko vrijeme bili učinili na pr. Vinogradov i Avanesov; ispor. *vse inakomyšljaščie sčitalis' protivnikami sovjetskogo jazykoznanija i podvergalis' gonenijam*, Pravda 22. VII. 1950, *Za kritičeskoe otnošenje k nasledstvu N. J. Marra, za malejšee neodobrenie učeniija N. J. Marra snimalis' s postov ili snižalis' po dolžnosti cennye rabotniki i issledovateli v oblasti jazykoznanija. Dejateli jazykoznanija vydvgalis' na otvetstvennye dolžnosti ne po delovomu priznaku, a po priznaku bezogovoroločnogo priznanija učeniija N. J. Marra*, Pravda 20. VI. 1950). Još u travnju 1949. pisao je Meščaninov u »Literat. gazeti« (*Tvorčeskoe nasledie N. J. Marra*), da će »kritika i samokritika, koja se sada širi među sovjetskim lingvistima, presjeći strane utjecaje i razotkriti svaki pokušaj koji bi išao za revizijom materijalističkog učenja akademika Marra«, no jedva godinu dana

poslije toga (9. svibnja 1950) otvorila je *Pravda* »u svezi s nezadovoljavajućim stanjem u kojem se nalazi sovjetska lingvistika« svoje stupce slobodnoj diskusiji, koja je već s prvim člankom (što ga je napisao A. S. Čikobava; poslije njega pisali su Meščaninov, Bulahovskij, Vinogradov, Čemodanov, Černih, Kapancjan, Filin, Nikiforov, Sanžeev, Serebrennikov, Ahvlediani i dr.) upućivala na reviziju Marrova učenja (tj. da će trebati revidirati njegovu paleontološku metodu, pa »klasni« karakter jezika, premda se Kudrjavcev još 13. VI. za nj zalagao, itd.).

Tada je (20. VI.) ovu diskusiju prekinuo — ili bolje, skrenuo u drugom pravcu — spomenuti Staljinov članak u *Pravdi*.

Sastavljen je u obliku odgovora na četiri pitanja: 1. je li istina, da je jezik »nadstrojka nad bazisom«, 2. je li istina, da je jezik uvijek bio i da ostaje klasan, i da zajedničkog, jedinstvenog jezika za besklasno, opće društvo nema?, 3. koje su značajne odlike jezika? i 4. je li *Pravda* dobro učinila, što je otvorila slobodnu diskusiju o lingvističkim pitanjima? — Odgovor je na prva dva pitanja bio negativan, na četvrto pozitivn.

Sva sovjetska štampa i štampa sovjetskoga bloka udarila je na to u talambase. Nema svrhe nabrajati superlative, koji su se piscu davali: dosta, da ih u tolikoj mjeri i u tom obliku nije dobivao nitko u lingvistici, ni prije ni poslije svoje smrti. Ulaziti u to bilo bi jednako ženantno, kao što bi bilo ženantno ulaziti u pokajnička pisma, koja su neki od najistaknutijih lingvista slali *Pravdi*. Nas ovdje zanima samo to, u čemu je pravo značenje toga članka za SSSR i za zemlje pod njegovom dominacijom (jer da za druge nije mogao imati neko značenje, to se unaprijed moglo znati).

Nisu to neka nova rješenja. Lingvistički to su najvećim dijelom truzimi, često dosta vulgarni, a osim toga ima i netočnosti, i površnih formulacija, i nedosljednosti. Njemu je na pr. dijalekat isto što argot, za gramatičku strukturu u razdoblju ropstva kaže se, da je bila, »doduše, primitivna, ali ipak gramatička struktura«, i da ukrštavanje jezika

može značiti samo supremaciju jednoga jezika nad drugima. Novo je samo poricanje (i to potpuno) marksističke osnove u Marrovu učenju (*net už, izbav'te nas ot »marksizma« N. J. Marra!*) i proglašavanje Marra »vulgarizatorom« marksizma, premda to, naravno, ne znači, da i sam pisac nije mogao pogriješiti, pa i ondje, gdje se radilo o marksizmu. Evo samo jedan neznatan primjer. U članku se (odmah u početku) u nadgradnju (nadstrojku) ubrajaju i *hudožestvennye vzgljady i učreždenija*. Ja ne znam, što se na pr. u ruskom slikarstvu (recimo, u njegovoj fakturi, u slikarstvu kao sredstvu likovnog saopćavanja) toliko bitno izmijenilo od Rjepina i Vereščagina do Lebedeva, Bubnova i suvremenih sovjetskih slikara (ne ulazeći, naravno, u ocjenu njihovih slika), a što se tematike tiče, nije li se ona još u većoj mjeri izmijenila i u jeziku? — Takvih bi se pitanja, osobito iz jezika, moglo nanizati više, a neka su se od njih i postavljala, i tako je došlo do poznatih *odgovora* (koje je Slavija također štampala) E. Krašeninnikovoju (o odnosima između jezika i nadgradnje, o semantici, o utjecaju društvenih klasa na jezik, o tome da ne treba sve odbaciti, što je Marr naučavao, i o formalizmu u lingvistici, *Pravda* 8. VII), Sanžeevu (o dijalektima, kod kojih se »klasni dijalekti, koje bi bolje bilo zvati žargonima« odvajaju od »mjernih« ili »teritorijalnih« dijalekata, iz kojih se mogu razviti nacionalni i književni jezici), Belkinu i Fugeru (o jeziku gluhonijemih i o kinetičkom jeziku) i A. Holopovu (o ukrštavanju jezika i o jeziku u besklasnom društvu; sva tri odgovora objavljena su u *Pravdi* 2. VIII).

Ako se općenito uzme, pravo je značenje spomenutoga članka više političko nego lingvističko. Ono je u tome, da je njime likvidirana jedna društvena pojava — hajka protiv nemarrista, koja se provodila u SSSR-u i koja je, posredno, pogadala i slaviste. U tome je za slavistiku (i za lingvistiku) pozitivna strana ovoga članka: ne u njegovim teoretskim postavkama, nego u tome, da se odsada smjelo u nauci služiti i onim metodama, koje su Marr i njegovi sljedbenici zabacivali. Za slaviste je osim toga važno bilo,

što je prihvaćena misao o srodstvu među slavenskim narodima, i što je istaknuto, da bi »proučavanje jezičnoga srodstva ovih naroda moglo u lingvistici biti od velike koristi za proučavanje zakona o razvitku jezika«. Zato je shvatljivo, da su slavisti u onim stranama pozdravili ovaj članak, a aparat se već sâm pobrinuo da se organiziraju sastanci, ankete, zbornici i diskusije u kojima će se uz stereotipne i koji put neukusno pretjerane hvalospjeve člankopiscu raspravljati o tome, kako da se »na novim materijalističkim i marksističkim osnovama izgradi sovjetska i slavenska lingvistika«. Ovoj svrsi posvećena je i spom. anketa (*Anketa o nastupu nového srovnávacího studia slovanských jazyků*) u *Slaviji*, u kojoj su u prva tri sveska XXI god. sudjelovali B. Havránek, K. Horálek, V. Skalička, A. Dostál, J. Kurz (Prag), I. Lekov (Sofija), T. Milewski (Krakov), J. Otrebski (Poznanj), Zd. Stieber (Łódź), Fr. Trávníček, A. Kellner (Brno), P. S. Kuznecov, V. I. Borovskij (Moskva) i A. V. Isačenko (Bratislava).

B. HAVRÁNEK (*Srovnávací slovanská jazykověda ve světle Stalinových prací*) — kao i ostali (kajući se pritom za ono, što je pisao o slavistici i o Marrovu učenju u knj. XVIII) — u glavnom razrađuje postavke iz spom. članka, dodajući tu i tamo po koje svoje zrno ili osvrćući se na ovo ili ono specijalno područje. Ovo, mutatis mutandis, vrijeđi i za većinu ostalih članaka. Havránek povezuje (na pr.) razlike između slavenskih i ostalih jezika s razlikama u društvenom razvitku (u stadiju feudalizma) te traži, da se mehanički materijalizam u tumačenju odnosa između riječi i stvari (*Wörter und Sachen*) zamijeni dijalektičkim. — K. HORÁLEK (*Srovnávací slovanská jazykověda na nových cestách*) također naglašava društvene momente, preporučuje bavljenje strukturalnim problemima slavenskijh jezika, njihovom prijevodnom problematikom, pitanjima njihova leksikona, te traži da se deduktivno polaznje od prajezika zamijeni induktivnim putem, kojemu će osnova biti sadašnji (živi) govor. — I. LEKOV (*Sravnitelno-istoričeskijat*

metod v slavjanskoto ezikoznanie) raspravlja općenito (ugl. na osnovi glasovnih zakona) o uzajamnim vezama, srodnostima i razlikama kod nekih odlika slavenskih jezika. — T. MILEWSKI (*Metoda porównawcza w językoznawstwie słowiańskim*) iznosi razlike između uporedno-historijske i uporedno-funkcionalne metode u proučavanju jezičnih pojava (od Mladogramatičara na ovamo) te preporučuje, da se sličnosti između slavenskih jezika i narječja od IX—XIII vijeka (kojima bi se imala baviti opća slav. komparativna dijalektologija) proučavaju po drugoj, a razlike po prvoj metodi. (Ovo je kao praktička uputa, da se ne primjenjuje samo jedna, uporedno-historijska, nego i druga, uporedno-funkcionalna metoda; poslije spomenutoga članka većina je naime isticala upravo prvu, upor.-histor., metodu). — J. OTRĘBSKI (*Niezbędne warunki pomyślnego stosowania metody porównawczej w językoznawstwie słowiańskim*) daje nekoliko praktičkih uputa, kako da se uklone »serjoznye nedostatki« u uporedno-historijskoj metodi (: skupljanje leksičke građe, dijalektol. atlasi itd. — sve na osnovi zajedničkih principa, zajedničke sistematike, etc.). — V. SKALIČKA (*Indoevropský srovnávací jazykospyt v novém světle*) razrađuje (bez nekih novih momenata, osim što hvali WuS, i što kao i Horálek gleda nekako oprezno upotpuniti i ograničiti Staljinove tvrdnje, da nema mješovitih jezika) tek neke opće postavke (sa dosta citata, itd.). — ZD. STIEBER (*Do diskusji o metodzie porównawczej w językoznawstwie słowiańskim*) svjetuje, da se previše ne žuri u traženju novih oblika, da se sve dobro promisli, i da se i od fonologije i od strukturalizma prihvati ono, što je u njih pozitivno i što slavistici može koristiti. — FR. TRÁVNÍČEK (*Slovanské jazyky ve světle Stalinových statí*) kao i Lekov (samo na pretežno morfološkoj osnovi) razrađuje opće postavke o srodnosti među slavenskim jezicima. Kod njega se mogu naći i riječi, da slavenska lingvistika »ne može biti Staljinu dosta zahvalna za ovu oslobodilačku riječ«. Pretjerao je međutim, kada kaže, da se ovim člankom (tj. člankom u *Pravdi*) utire put »slavenskoj

uzajamnosti«, i da »slovanská družba má být v intencích velkého Stalina prostředkem budování nového společenského řádu, socialistického«... itd. To zvučí irealno, skoro mesijaništički, i na to člankopisac zacijelo nije mislio (iako se Tr. čini, da iz njegova članka »dýše vřelé slovanské citění«).

Prilozi u sv. 2—3/XXI sadržajni su (i zato nešto dulji) od onih u prvom svesku: u njima pisci već nastoje obraditi jedno ili dva pitanja, ili određenu problematiku, u smislu uporedno-historijske metode, ili ako razrađuju opće postavke, čine to sadržajnije, mirnije i stvarnije nego prije.

P. S. KUZNECOV (*O zadačah sravnitel'no-istoričeskogo izučeniya slavjanskih jazykov*) govori najprije općenito o srodstvu jezika (ističući pritom značenje nauke o glasovima i nauke o oblicima), a zatim o elementima koji idu u praslavenski jezik. Tu (kod akcenata) spominje, da se stari politonizam sačuvalo u slavenskom jeziku, a da je kod nas u nekim govorima prešao u (silazni) monotonizam; zatim, spomenuvši da razliká po aspektu prije nije bilo, kaže da bi valjalo više proučavati hronologiju jezičnih pojava (pa tu s priznanjem ističe Kuryłowicza i Benveniste!) i dijalekte kao i cijeli kompleks pitanja, koja se odnose na nekadanju jezičnu zajednicu i na putove, kojima su se razvijali pojedinačni slavenski jezici. — V. I. BORKOVSKIJ (*K voprosu o značenii sravnitel'no-istoričeskogo metoda v istoričeskom sintaksise ruskogo jazyka*) ograničava se, kao što se iz naslova vidi, na rusku sintaksu, te odatle dolazi do metodičkih zaključaka, da sintaktički sistem bilo kojega slavenskoga (na pr. ruskoga) jezika treba proučavati najprije u sebi samom (unutrašnjim poređenjima), zatim ga treba isporodivati s ostalim slavenskim i baltijskim jezicima, i tek na kraju, po potrebi, s ostalim indoevropskim jezicima. — A. DOSTÁL (*Historickosrovnávací metoda a její význam pro další jazykovědnou práci slavistickou*) traži, da se pojave proučavaju u svojoj složenosti, ne izolirano, i da se osobita briga posveti građi na kojoj se osnivaju savremeni naučni (lingvi-

stički, slavistički) poučci. Naučni rad danas postaje složeniji nego što je prije bio, ali na to navodi problematika sama, i tomu se ne da pomoći. — A. V. ISACENKO (*O sravnitel'no-istoričeskom izučenií grammatičeskikh kategorij v slavjanskih jazykah*) iznosi primjere, u kojima se slavenski jezici kategorijski (u kategorijskim vezama, u prvom redu u sintaksi) razlikuju među sobom, te ističe, da ova pitanja u slavenskoj nauci nisu daleko odmakla od mjesta, na kojima ih je ostavio Miklošič. — A. KELLNER (*K problematice pomeznych jazyků mezi jazyky slovanskými ve světle thesís Stalínových*) raspravlja o mješovitim i prijelaznim govorima na osnovi češko-slovačko-poljsko-ukrajinske i dr. dijalektološke građe, utvrđujući, naravno, ono što mu je u onim prilikama i prostorno i vremenski bilo najbliže: da laština pripada češkom, a čadecki govor slovačkom jeziku (itd.), i da na spom. području nema mješovitoga govora za koji se ne bi odmah moglo reći kojemu (kakvomu) jez. tipu pripada.

— J. KURZ *Význam studia jazyka staroslověnského pro historickosrovnávací zkoumaní slovanských jazyků*). Članak je napisan, da bi se istaklo značenje starosl. jezika za opće poznavanje slavenskih jezika, i da bi se dokazalo, da postavke iz »Pravde« nalaze potvrde i u staroslavenskim spomenicima. Ističe se sloboda i ljepota prvih prijevoda, njihova samostalnost prema grčkim originalima i adekvatnost slavenskog prijevoda, daleka od ropskog prevodenja. Od pojedinosti Kurz se nešto dulje zadržao na asigmatskom i mladem sigmatskom aoristu, priklanjajući se Kuljbakinovu tumačenju, da narječje u kojem je Konstantin-Ciril izgradio svoj (starosl.) književni jezik, još nije u cjelini prihvatilo upotrebu aorista tipa *vedohv*. (Isp. po spomenicima odnose asigm. aor.: sigm. aor. na *-ohv* Zo 124 : 121 (Mt. 22 : 41, Mk. 15 : 45, L. 36 : 30, IV. 51 : 5), As 264 : 19, a u *Ma* uopće nema mlađih oblika na *-ohv*.)

Bez veze s anketom V. MACHEK (*Quelques mots slavo-germaniques*) nastavlja sa svojim etimologijama (v. str. 18—19) dokazujući, da su *žl-sti, *želdō, polj. rus. *glaz*, *dropātva

(droplja), *petlja*, *hlěvz* i *brdo* samonikle (slavenske) riječi, a ne posude-nice od zapadnih (germ.) susjeda, i da je *smokva* (≤ *smoky*) postala od *s[aj]mo[n]ik[ov]a*, *kur[ov]a* od *kur[ov]ot[ov]a*, *vertedž* od *vert-* (u *vert-ěti*) + *ęz-*, a *istoba* da je u daljem srodstvu sa *aestus* i da nije postala od *stube*. Po toj metodi Marulićevi *userezi/ušerezi* (*s ošvom ruke spravi*, *uši s userezmi*) mogli bi dati vrlo zanimljivu sliku: da se u XV vijeku uši za naušnice nisu *bušile* ili *probijale* nego *rezale*, i da se ime sa mjesta, gdje su se naušnice nosile, prenosilo na njih same. Tumačenje svakako vrlo zanimljivo — ali samo zanimljivo.

*

Što će dalje anketa donijeti, ne može se reći, jer četvrti svezak XXXI god., koji treba da donese i zajednički stav uredništva u pitanjima novoga uporednoga proučavanja slavenskih jezika, još nije izašao (premda je već izašao 1. svezak XXII god.). Malo zabrinjava (u nekim člancima) jednostrano naglašivanje upravo uporedno-historijske (a ne i uporedno-funkcionalne) metode, što bi moglo biti i odraz novog pravovjerja, no — to će se tek vidjeti, anketa još nije završila, pa treba čekati dok završi.

WIENER SLAVISTISCHES JAHRBUCH. Herausgegeben vom Seminar für slavische Philologie an der Universität Wien durch Rudolf Jagoditsch. Wien.

Zanimljiv je porast interesa za slavensku filologiju u posljednjih trideset godina. Poslije svakoga rata niču slavističke katedre i slavistički časopisi na sve strane. Poslije Prvoga svjetskoga rata — *Revue des études slaves* u Parizu, *The Slavonic and East European Review* u Londonu, *Zeitschrift für slavische Philologie* u Leipzigu, *Slavia* i *Byzantinoslavica* u Pragu, *Slavia Occidentalis* u Poznanju, itd. itd. Sve su to ozbiljni časopisi, na zamjernoj naučnoj visini, u kojima surađuju najistaknutiji slavisti svijeta.

Dok je ova pojava poslije Prvoga svjetskoga rata mogla biti razum-

ljiva, jer su se slavenski narodi u većem broju počeli javljati u međunarodnoj političkoj areni kao slobodne države, koje su i same imale dosta toga svijetu da kažu, poslije Drugoga svjetskoga rata ovaj se proces ponavlja, premda je sada svijet podijeljen u dva velika tabora, od kojih se u jednom — upravo u onom, u kojem je najmanje mogućnosti za slobodan kulturni i naučni rad — nalaze i svi slavenski narodi (osim Jugoslavije, koja je jedina stala na svoje noge i jedina stala razvijati svoju budućnost prema svojim vlastitim planovima). U ovakvim prilikama očekivalo bi se, da će se zapadni svijet dezinteresirati za slavenska pitanja i za slavenske jezike, međutim, značenje Slavena u oslobodilačkoj borbi i u svjetskim razmjerima uopće bilo je toliko poraslo, da to više nije bilo moguće, i on se nolens volens morao izdici iznad sklonosti i nesklonosti svagdašnjice, pa njegov naučni interes u konačnici za slavenske jezike ne samo što nije oslabio, nego je postao još jači, još određeniji. Dokazuju to različni slavenski instituti, koji se osnivaju u nekim zemljama Evrope i (jedne i druge) Amerike, i dokazuju to različni novi slavistički časopisi, kao što su *Ricerche slavistiche* (Rim), *Harvard Slavic Studies* (Cambridge, USA), *Wiener slavistisches Jahrbuch* (Beč) i dr., koji su počeli izlaziti posljednjih godina (prije 2-3 godine).

Wiener slavistisches Jahrbuch pokrenuo je g. 1950. prigodom stogodišnjice bečke katedre za slavensku filologiju prof. R. Jagoditsch. Ostajući na širokim osnovama, na kojima se slavistika u Beču izgrađivala u XIX i XX vijeku, *WslJb* u svojim raspravama i u svojoj građi nastoji da obuhvati »područje slavenske filologije ili slavistike u onom smislu i opsegu, koji je toj disciplini dao naš veliki učitelj Vatroslav Jagić« (iz predg. prvj knjizi). Prve tri knjige, koje su do sada izašle, svjedoče o tome, da *WslJb* uz *ZfslPh* već sada predstavlja jedan od najistaknutijih slavističkih časopisa, koji su u posljednje vrijeme počeli izlaziti na njemačkom jeziku.

ERSTER BAND (1950)

Festschrift zur Hundertjahrfeier der Lehrkanzel für slavische Philologie an der Universität Wien 1849—1949.

U prvom članku (*Die Lehrkanzel für slavische Philologie an der Universität Wien 1849—1949*) izdavač prof. dr. R. JAGODITSCH daje pregled rada na području slavenske filologije u Beču i u Austriji kroz posljednjih stotinu godina. Započnujući od prvih početaka — od I. Popovića, Dobnera, Engela, Duricha, Altera i dr. — pisac se zaustavlja najprije na »ocu slavenske filologije« J. Dobrovskom (koji je inače živio u Češkoj) i zatim na Bartolomeju Kopitaru, Slovencu, koji je sebi bio za cilj stavio, da od Beča stvori duhovno središte za sve austrijske Slavene. On, Dobrovský i Šafarik bili su prethodnici rada, koji će poslije u Beču razviti i organizirati F. Miklošić (1813—1891) i — poslije — njegov nasljednik i nastavljatelj V. Jagić (1838—1923), prvi kao osnivač bečke katedre za slavistiku, drugi kao osnivač Bečkog seminara.

S Vatroslavom Jagićem slavenska je filologija dosegla svoju najveću širinu. Poslije njega — poslije njegova umirovljenja (1908) — nije više bilo čovjeka, koji bi ga mogao sâm naslijediti, pa ga nasljeđuju dvojica — M. Rešetar (za južnoslavenske jezike) i V. Vondrák (za sjevernoslavenske jezike sa staroslavenskim i s uporednom gramatikom slavenskih jezika; uz Jagića predaje već od 1893. pomoćne povijesne znanosti K. Jireček, a od 1911. istočnoslavensku povijest H. Uebersberger, prvi među profesorima slavenske filologije u Beču, koji sâm nije bio Slaven). Godine 1918. dolazi do krupnih promjena: 10. siječnja umire Jireček, potkraj jeseni dolazi do sloma Austro-Ugarske monarhije, pa se Rešetar vraća u Hrvatsku (u Zagreb), a Vondrák odlazi na novoosnovano češko sveučilište u Brno. Tako je Uebersberger ostao sâm. Njemu se pridružuje g. 1921. C. Patsch (koji je naslijedio Jirečeka) i potkraj 1922. *mit dem Segen des greisen Jagić* — N. S. Trubeckoj (umro 1938), jedan od

najvećih slavenskih lingvista u razdoblju između oba rata.

Danas je predstojnik bečke katedre za slavensku filologiju i pročelnik Slavenskog seminara prof. dr. R. Jagoditsch, koji u teškim poslijeratnim okupacionim prilikama s udivljenja vrijednom energijom nastoji ponovo podići i izgraditi bečku slavistiku. Da u tome ima uspjeha, velikim dijelom pokazuje i časopis, koji je pokrenuo, i pokazuje to, da on danas u svojem seminaru ima isto onoliko slušača, koliko ih je u svoje vrijeme imao Jagić, samo što su to sada u većini Nijemci i Austrijanci, a tada su to bili Slaveni sa različitih područja Austro-ugarske monarhije. A to znači mnogo, vrlo mnogo.

W. APPEL, *Gestaltstudien (A. Untersuchungen über den Akzent in der serbo-kroatischen Sprache)*. — Ispitivanjima podataka, koji su još g. 1927. dobiveni eksperimentalnofonetskim putem od prof. Rešetara, utvrđuje se, da se u našem jeziku samoglasnici pod utjecajem naglaske produljuju, da su dugi vokali gotovo dvaput dulji od kratkih, i da je kod više nenaglašenih duljina, koje slijede jedna iza druge, slijedeća uvijek nešto kraća od prethodne. Da bi se utvrdila zvučnost (bogatstvo u samoglasnicima i u zvučnim suglasnicima) našega jezika, isporučuju se duljine trajanja kod vokala (za prosječno 72 vok. — 8,32 sek.) i kod zvučnih (62 — 5,55 sek.) i bezzvučnih suglasnika (22 — 3,21) i glasovni odnosi kod približno iste duljine teksta u *hrvatskosrpskom, češkom i njemačkom jeziku* (= 49%—45%—32% za samogl., 32%—28,5%—39% za zvučne sugl. i 19%—26,5%—29% za bezzvučne sugl.). U svojim pogledima na prirodu štokavskoga akcenta Appel se pridružuje Trubeckomu (dva akcenta — jedan završan, ekspiratoran, drugi uzlazan, muzikalan). Slog kao jedinicu Appel obilježava ovim riječima: »Die Druckwelle des Expirationsstromes wird durch einen Artikulationshub zu einer Häufungswelle im Schallstrom modifiziert, die als Silbe empfunden wird«.

D. ČYŽEVŠKYJ, *Anklänge an die Gumpoldslegende des hl. Václav in*

der altrussischen Legende des hl. Feodosij und das Problem der Originalität der slavischen mittelalterlichen Werke. — Na osnovi poređenja u motivima — osobito s obzirom na epizode s brašancem i s poniznošću (prema majci) — pretpostavlja se, da je Nestor mogao poznavati legendu o sv. Večeslavu i da je mogao iz nje crpsti (manje je vjerovatno, da je Feodosij sâm poznao ovu legendu i prema njoj podešavao svoj život). Motivi u srednjovjekovnim legendama često se ponavljaju, i u tom ponavljanju tražili su pisci mlađih legenda sankcije u starijih (i izvornijih).¹

PERSIDA HRASCHE-VIRET, *Zur Charakteristik des Makedonischen*. Radnja je kao disertacija rađena g. 1943—44. u Slavenskom seminaru u Beču, u vrijeme, kada se ondje još nije znalo za NR Makedoniju, pa predstavlja vrijedan prilog mladoj makedonskoj lingvističkoj literaturi. Za osnovu uzeto je bitoljsko narječje, koje — između ostaloga — uz veleški i prilepski govor i danas predstavlja osnovicu makedonskog književnog jezika.

J. MATL, *Zwei literarische Porträts: Ivo Vojnović, Miško Kranjec*. — Suptilna analiza dobrog poznavaoa naše književnosti, koji u Vojnoviću (prikazanom u okviru Dubrovnik i njegova ambijenta, i njegovih gosparskih tradicija) kao i u Cankaru vidi »jednoga od velikih južnoslavenskih pjesnika čežnje, samoodricanja, prevladavanja samoga sebe, uronjavanja u ljepotu bola, paroksizma, boli koja je istovremeno puna ugode i jada i najviše spremnosti za patnju, za žrtvu«. — Miško Kranjec oblikuje svoje *Prekmurje* i daje svojega Panonca (*»in dem noch irgend etwas Vegetables des alten Steppenmenschen erhalten*

¹ U članku prof. Čyževškoga u *Slovu 2* (str. 38) pomutnjom su između r. 13. i 14. izostavljene riječi *liturgiĳeskoĳe upotreblenie liturgii sv. Petra u slavljan. No nado skazat', čto slova* (a to u 14. r. treba izostaviti). U r. 8. treba da stoji *Zlatoustĳe mj. Zlatoustĳe*, a na str. 41. u 1. r. *V. Malinin*, a ne *B. Malinin* (op. ur.).

geblieben ist«) jednako vjerno, kao što Tone Seliškar daje svoje *Trbovlje*.

K. PIUK, *Zur Frage der Slaven in Pannonien im 9. Jahrhundert*. — Pitanje, je li stanovništvo u Panoniji u IX vijeku bilo slovensko ili slovačko, pokrenuo je u posljednje vrijeme ponovo Jan Stanislav (*Pribinovi vel'moži*, Lingv. slovaca I-II, 118 i d., ispor. i *Slovanský juh v stredoveku I-III*- Bratislava 1948), koji je na osnovi toponomastičkih i dr. ispitivanja došao do zaključka, da je stanovništvo Panonije — pa i Donje Panonije, ispod Blatnoga jezera — u IX vijeku moglo biti slovačko. Kako slavenska (po Stanislavu slovačka) toponimika na ovom području ugl. nije starija od XI vijeka, trebalo je potražiti starije pisane spomenike u kojima će biti veći broj slavenskih imena. Takvi su spomenici s jedne strane *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (s kraja IX ili poč. X v. sa 15 slavenskih imena) i s druge *Čedadski rukopis* (sa oko 350 imena slavenskih hodočasnika, koji su u IX i X vijeku svraćali u samostan, u kojem se ovaj rukopis nalazio). Jagiću je od onih 15 (odnosno 14, jer se *Kocel'* danas ne smatra slavenskim imenom, v. *Slovo 2*, 79—80) imena 4 upućivalo na južnoslavensko a 5 na zapadnoslavensko područje (za preostalih 5 nije znao, komu bi ih pridijelio), Grivicu su samo dva imena zasigurno zapadnoslavenska, pet ih je zasigurno južnoslavenskih, a sedam mogu biti i jedno i drugo, dok su Stanislavu samo tri imena južnoslavenska, a jedanaest ih je zapadnoslavenskih (slovačkih). Tako je i kod Čedadskog rukopisa: Stanislav misli, da u onih 350 imena ima samo nekoliko južnoslavenskih, 43 da mogu biti slovačka, slovenska ili hrvatska, a 276 da je neosporno slovačkih, dok Piuk na pedesetak primjera pokazuje, da imena, koja Stanislav pripisuje Slovacima, mogu jednako dobro biti i južnoslavenska, hrvatska ili slovenska. Po svemu, ovo je pitanje još prilično daleko od konačnog rješenja, pa Piuk prihvaća Skokovo mišljenje, (v. *Rad 272*, str. 49. i d.) o dva supstrata (o dakoslavenskom i dakoromanskom) i o etničkom mozaiku,

koji je, još nestaložen, na ovom području prethodio stabilizaciji Mađara.

LINDA SADNIK, *Zur Herkunft der Wind-Vorstellungen und Wind-Bezeichnungen bei den Südslaven.* — O južnjaku se u Srijemu (ćorovac, ne ćorovac) i kod Bugara (tamičarin) govori, da je (na jedno oko) slijep. Autorica to tumači na etimološkoj osnovi (ie. *dheubh-, *dhubh- > *ιμφλός: ιμφῶς, τῖφος*, na kojoj tumači i grč. *καίκις* (sjevernjak, prema ie. *kaikos, lat. *caecus*, ispor. i u lat. *aquilo* »sjevernjak« prema *aquilus* »taman, mrk«).

U građi (*Materialien*) R. JAGODITSCH daje dragocjen prilog za poznavanje Petra Preradovića (među ostalim i izvorni tekst njegova *Memoranduma*, koji osvjetljuje teške dane, koje je pjesnik proživio g. 1855, kada je izgubio i suprugu i kćer, *Zur Preradović-Forschung*, str. 195—205).

ZWEITER BAND (1952)

A. CRONIA. *Revision der slavischen Eigennamen im alten Evangeliar von Cividale.* — Čedadski rukopis (ili Čividalsko evanđelje) je latinski spomenik iz V ili VI vijeka, koji se (osim jednoga odlomka, koji se nalazi u Mlecima) danas čuva u Arheološkom muzeju u Čedadu (Cividale u sjevernoj Italiji). Već potkraj VIII stoljeća počeli su putnici (hodočasnici), koji su se zadržavali u samostanu u kojem se nalazilo ovo evanđelje, u nj unositi svoja imena, no gdje se nalazio taj samostan, to se točno ne zna, kao što se ne zna ni gdje ni za koga je taj kodeks bio napisan. Jedni su pomišljali, da je napisan u Paviji, drugi — da se nalazio u Devinu kod Trsta i da su se ondje unosila u nj spomenuta imena, treći su pomišljali na Belignu, no bit će svakako da je to bilo na području oglejske (akvilejske) patrijaršije, i da je samostan, u kojem se nalazio ovaj kodeks, bio vrlo ugledan i na važnom prometnom mjestu, dok su se u njem toliki uglednici (među njima i knezovi i vladari) zadržavali.

Imena su se upisivala na prvih desetak listova, najprije tako da ni-

jedna praznina nije ostala neiskorištena, a zatim (od 12. lista) sve rjeđe, da se od 18. lista dalje tek po koje ime nađe. Pismo je kurzivna karolina IX i X vijeka (na jednom mjestu ima i nešto dalmatinske beneventane), a upisivali su imena bilo putnici sami, ili ih je — za cijelu družinu — upisivao jedan član, ili jedan monah, koji je takve dužnosti vršio u samostanu. Kako su ova upisivanja imala i votivno značenje (za Markovo se je evanđelje dugo mislilo, da je autograf — tj. da ga je pisao sâm ev. Marko), Cronia misli, da svi, kojih su imena bila upisana, nisu osobno morali biti prisutni (tj. nisu morali biti u samostanu), kada su se njihova imena zapisivala (t. j. da su se iz votivnih razloga mogla upisivati i imena ljudi, koji nisu sudjelovali u hodočašću, odn. nisu prolazili kroz samostan u kojem se spom. rukopis čuvao).

Od potpisa nijedan nije stariji od svršetka VIII ili mlađi od svršetka X vijeka, a najveći dio ih ide u drugu polovinu IX i prvu polovinu X vijeka. Imena su gotovo isključivo germanska (langobardska) i slavenska (bugarska, hrvatska, slovenska i dr.). Među Bugarima (na 3. i 4. listu) spominje se i kralj Boris (Mihajlo) s velmožama i obitelji (među njima i dva sina, kojih se imena inače nigdje drugdje ne spominju), među Hrvatima Braslav (*de terra Brasclauo*, na 2. listu), Trpimir (*domno Tripimiro*, 5), Zdeslav (*Sedesclas*, 145), Branimir (*Brannimero comiti*, 102) i Trpimirov sin Petar (*Petrus filius domno Tripemero*, 23), koji se inače ne spominje u našim spomenicima (navode se i imena njihovih supruga, pa na pr. za suprugu kneza Braslava saznajemo, da se zvala *Uuentescella* (Večeželja ?), a Branimirova *Mariosa*). Tako i kod ostalih — Moravljana, Slovaka, Slovenaca — nalazimo poznata imena *Szuentiepulc*, *Rastisclav*, *Priuuinna*, *Quocili* i dr..

Prvi je sva ova imena kritički prikupio i objelodanio Bethmann (1876), i otada su se njima iscrpnije počeli baviti drugi (Rački, Kos, Zlatarski, Ivanov i u novije vrijeme J. Stanislav (v. str. 91, »Slavia«), K. Piuk (v. str. 108) i dr. Među njima

je bilo dosta neslaganja, pa je Cronia u prvom redu išao ispitivati podatke, koji se nalaze u Bethman-na. Kod toga je mogao utvrditi, da Bethmannova čitanja nisu u svemu pouzdana, i da bi što prije — prije nego se stanje rukopisa još više pogorša — trebalo dati novo, kritičko i diplomatsko izdanje (ev. uz pomoć ultravioletnih snimaka) spom. strana u rukopisu. Bethmannovo je izdanje osim toga, po mišljenju Cronijinu, toliko nepouzdan, da bi trebalo podvrci reviziji i sve zaključke, koji su se na njem osnivali (a to, praktički, znači i sve što se o ovim imenima dosada pisalo). Da bi to na primjeru pokazao, on analizira neka čitanja na str. 5. i 6. te daje neke nadopune, neka mjesta ispravlja, a druga koliko toliko popravlja. Ime *radovnik* (Kos), *ratnik* (Rački) treba čitati *pratnik*, a *motimira* — *mutimira* (»und ist somit nicht da slovenische motimira, wie es Kos (S. 252) wollte, sondern ein schönes und gutes kroatisches mutimira«). Između različitih german-skih imena nalazi se na istoj strani i slav. *zernil* (a ne *tenzil*), a *tona-sclauua* (6) mogla bi biti *Tomislava* (prvi je dio oštećen, pa bi mogao podnijeti ovakvo čitanje), itd. Cronijinu sugestiju, da bi valjalo savremenim sredstvima dati novo, potpu-no i konačno izdanje svih imena, treba uzeti ozbiljno, jer je rukopis ugrožen, a važan je i za historike, i za onomaste (lingviste).

DM. ČYZEVSKYJ, *Studie zur russischen Hagiographie. Die Erzählung vom hl. Issakij.* — Pod ovim zajedničkim naslovom pisac se osvrće na pripovijesti o četvorici monaha (u Pečerskom pateriku), koje se u Nestorovu ljetopisu nalaze odmah iza legende o smrti sv. Feodosija. Kako su preko dvije trećine teksta posvećene životu i iskušenjima sv. Isaakija, i kako preostali dijelovi s ovima čine cjelinu, mogu se sva četiri dijela uzeti kao jedna cjelina, i Čyzevskij u njoj vidi jezgru paterika, te je u idejnom pogledu isporučuje s ostalim patericima, među ostalim i s Mihanovičevim, kojemu Van Wijk praisvor meće u ćirilometodsko doba.

U analizi opisa o sv. Isaakiju osobito se ističu ona mjesta, koja se

udaljuju od općih asketskih oblika, kakvi se obično nalaze u ovakvim djelima, i ona navode pisca na pomisao, da bi legenda o sv. Isaakiju mogla sadržavati i posebnu tendenciju — da odvraća od pretjerane askeze. Ako se ovo prihvati, ova bi legenda mogla biti potpora mišljenju N. Nikoljskoga, da je kijevsko kršćanstvo, koje se u njoj odrazilo, bilo kud i kamo blaže i u sebi vedrije, svijetlije od kasnijeg »ruskog« kršćanstva Srednjega vijeka.

Staroj ruskoj i bizantskoj književnosti posvećen je i članak TANNJE CYZEVSKE na str. 157—160. (*Zu Vladimir Monomach und Keikaumenos*) u kojem isporučuje djela obojice pisaca (Kek. iz XI i Mon. iz poč. XII v.). Ona sadrže neke srodnosti u izražavanju, no ne može se reći, da bi Vladimir Monomah za uzor svojim *Poučenijima* uzeo Keikaumenov *Strategikon*.

J. MATL, *Einige Bemerkungen zur slavischen Sprach- und Literaturwissenschaft.* — U radnji posvećenoj sedamdesetgodšnjici P. Dielsa pisac daje najprije informativan pogled na razvitak i na ciljeve slavenske lingvistike i slavenske nauke o književnosti (književne teorije) u posljednje vrijeme. Slavenska je lingvistika — po njemu — u zaostatku te se još uvijek nije oslobodila determinističko-evolucionističkog pozitivizma, koji joj je kumovao u zaranju njezina procvata oko sredine prošloga stoljeća. Bilo bi krajnje vrijeme da se nešto učini, što bi slavensku lingvistiku u rezultatima izjednačilo s rezultatima, koje su na svojim područjima postigle romanistika i germanistika. Poslije niza radova istaknutih pojedinaca i poslije organiziranoga rada Praškog lingvističkog kola ovo više ne bi smjelo biti ni tako teško. Matl otvoreno postavlja i cilj, za kojim bi takva istraživanja trebala da teže. On kaže: »Ja vjerujem, da je došlo vrijeme i da je potrebno da dođe do promjene težišta u istraživačkim interesima, i da se ona prenesu na pitanja, koja obuhvataju jezik i kulturu, na pitanja, koja su dosad bila u znatnoj mjeri zapostavljena. Jednako kao što smo u teoriji i u povijesti književnosti došli dotle, da onaj pozitivistički lov na

motive i na varijante (*die Motiv- und Variantenjügerei*) više ne smatramo pravim smislom i zadatkom svojega rada, tako ni u lingvistici akrobatika glasova i anatomija glasova i oblika ne predstavljaju neki krajnji smisao, osobito ako se u jeziku — zajedno sa W. v. Humboldtom, J. Grimmom i K. Vosslerom — gleda u prvom redu duhovna pojava» (*ein geistiges Phänomen*). Odatle se može predvidjeti, da će pisac u jeziku tražiti ne samo izraz društvenoga, nego i duhovno-duševnoga razvitka i vrednovanja naroda, koji se nekim jezikom služe. Kod toga on osobito ističe rezultate, do kojih je došao na pr. R. Meringer (*WuS*), koji je proučavao seljački život i seljačke kuće po Bosni, Hercegovini i Hrvatskoj, i na koga na različnim poljima od naših istraživača nadovezuju Murko, Gavazzi, Bulat, Vlajinac i dr. Neki su korelati iz tih kompleksa (čovjek i obitelj, čovjek i priroda, vrijeme) već dosada prilično obrađeni, drugi još čekaju, da ih netko dublje zahvati i osvijetli.

U književnosti Matl se stavlja na stranu onih, koji pristaju uz koncepciju o slavenskom baroku i uz odlike, po kojima bi se prosvjetiteljstvo, romantizam i realizam kod Slavena imali razlikovati od ovih struja u drugih naroda. Štoviše, on se pita, da li se kod podunavskih Slavena, u prvom redu kod Čeha, Slovaka, Slovenaca, Hrvata i Srba, ne može govoriti i o posebnoj biedermajerskoj epohi. Slavenške književnosti zajedno za nj — kako sâm kaže — ne predstavljaju drugo nego dio evropske književne provincije, koja u građi, u oblicima, u duhu i u karakteru predstavlja na svoj način nijansirani dijelak u evropskom književnom razvitku, te se samo zajedno s njime može razmatrati. Vrhunac onoga, što je slavensko, što su Slaveni specifično svoje dali evropskoj književnosti u XIX i XX vijeku, imao bi predstavljati (po Matlu) F. N. Dostojevski.

A. SCHMAUS, *Das Renegatenproblem im Gorski vijenac*. — Poznati Münchenski slavist pokušava problematiku »Gorskoga vijenca«, »Svobodijade« i »Luče mikrokozma« svesti na zajednički nazivnik

— na problem poturica, odmetnika, na borbu protiv svega što je otpalo od vjere, od čojstva, od svega što čovjeka čini čovjekom. Ovako široko shvaćeno odmetništvo (renegatstvo) simbolički postaje antezeza svemu što je u očima vladike Njegoša bilo pozitivno, odnosilo se ono na crnogorski narod, na kršćanstvo ili na poredak u svijetu uopće (*die Renegaten bilden das Haupthindernis der südslavischen Befreiung*, str. 80; *es fällt auf, dass man es im GV sozusagen mit einem Renegatentum in Permanenz zu tun hat*, str. 87; *der Kosovoheld ist der ständig gegenwärtige Widerpart und Gegenspieler der Renegaten*, str. 88; *der Begriff des Renegatentums, wie Njegoš ihn fasst, erweitert sich schliesslich zu der Idee, dass alle kulturelle Höherentwicklung der Menschheit, die nur durch tatkräftiges und opferbares Einsetzen für eine höhere Wertordnung erreicht wird, stets durch ein Renegatentum gefährdet ist*, ib., itd.). I u »Luči«, koja se pojavila dvije godine prije Gorskoga vijenca, postoje dva svijeta vrednota — jedan stvaralaštva i svijetla, koji je ujedno svijet zakona i pravde, i drugi, koji je svijet haosa, bezobličja, smrti i tame. Tu je sotona odmetnik (renegat), otpadnik od svijetla i pravde, »vrag poretka«. I u jednom i u drugom djelu jezgra je problematičn — po mišljenju Schmausovu — da li čovjek kao pojedinac ili kao dio društvene zajednice spoznaje svoje više predodređenje, i je li u službi višega poretka odgovorio svojem pozivu. Tako se Gorski vijenac — samo na drugoj osnovi — nastavlja na »Luču mikrokozma«. Ona je potpomogla, da se njegov sadržaj oblikuje i rodubi. Bila je stepenica, kojom je pjesnik prošao uzdižući se prema vrhuncu svojega stvaranja.

K. RÖSLER, *Beobachtungen und Gedanken über das analytische Futurum im Slavischen*. — Radi se o futuru budu || budem + inf. u slavenskim jezicima. Polazeći odatle, da spom. analit. futura nema u staroslavenskom, u makedonskom, u bugarskom, u slovenskom i (ugl.) u našem štokavskom govoru, dok je raširen u češkom, u poljskom i u ruskom, ukrajinskom i bjeloruskom,

pisac pomišlja na utjecaj njemačkoga *werden* + inf., koji bi imao najprije zahvatiti češki jezik, zatim se sa češkoga proširiti na susjedni poljski (iako se dopušta, da je ovdje utjecaj mogao biti i neposredan, tj. da je poljsko *będę* + inf. moglo i neposredno nadovezivati na njemačko *werden* + inf.) i sa jednoga i drugoga dalje na istok na ruske jezike. Razloge za ovakvo tumačenje nalazi Rösler 1. u tome, što se slavenski oblici vremenski javljaju poslije njemačkih i 2. što njemačka konstrukcija *werden* + ptc. prez. sa završnim *-ende* — koje se mijenja u *-enne*, *-ene* i *-en* (Behaghel, Wilmans) te tako izjednačuje particip prezenta s infinitivom — prirodno prelazi u konstrukciju *werden* + infinitiv, dok bi prijelaz *бѣдѣ* + ptc. u *бѣдѣ* + inf. na slavenskom tlu imao biti »*unverständlich*«, »*nicht sinnvoll*«. Za južnoslavenske govore, kod kojih se ne može pretpostaviti jači njemački utjecaj (veze preko Kočevja, preko Emauskoga samostana u XIV vijeku, preko Reformacije u XVI v. i preko njemačkih naseljenika u Bačkoj, Baranji i Slavoniji u XVIII i XIX vijeku ne čine se za to ni Rösleru dovoljno jake), pisac misli, da su svoje konstrukcije *буду* || *budem* s infinitivom mogli i spontano razviti, ali da one zato i nisu mogle onako prevladati, kako su prevladale u češkom, poljskom (i, poslije. u ruskom) jeziku, jer je neposredni utjecaj s njemačke strane bio ili preslab, ili nije došao u pravo vrijeme. Drugi razlog jedva sporadičnoj i regionalnoj primjeni na našem tlu imala bi biti nesklonost prema infinitivu, koja je, kao što je poznato, općebalkanska crta (ali ne obuhvata sve naše krajeve jednako), kao i to, što su neki govori (na pr. slovenski, i naše kajkavsko narječje) proširili upotrebu futura egzaktnoga na futur prvi.

Teško se je složiti s Röslerovim izvođenjima, iako mu treba odati priznanje za objektivnost, kojom je načio ovu temu. Prije svega, on sâm kaže, da je konstrukcija *werden* + inf. u njemačkom dobila puno značenje futura I. tek potkraj Srednjega vijeka (u XV stoljeću), a da su prije, u XIII i XIV v., uz *werden* bili običniji oblici na *-enne*, koji su čuvali svezu s ptc. prez. (na *-ende*).

U češkom međutim ima potvrda za *бѣдѣ* + inf. već u XIII vijeku, u poljskom i u hrvatskom u XIV vijeku, i teško je zamisliti, da bi ovakva konstrukcija mogla utjecati na slavenska područja prije nego što je potpuno prevladala na svojem (njemačkom) tlu. Uopće, metodički je nedostatak, što je pisac, čini se, previdio jedan momenat, koji je za javljanje analitičkoga futura mogao biti važan. On pretpostavlja, da se konstrukcija *буду* || *budem* + inf. kod nas mogla razviti i samostalno, ali ničim ne objašnjava taj proces, i zašto do njega jednako spontano ne bi moglo dolaziti i na češkom, i na poljskom i na ruskom području. On nabraja različne oblike, kako se izricao futur I. u različna vremena u ovom ili u onom jeziku, ali ne ulazi u odnose, koji su mogli postojati između tih oblika, a baš u tome, u stilističkom vrednovanju ovakovih varijanata možda bi se prije nego u naslanjanju na jedan strani jezik mogla otkriti klica za stvaranje i širenje ovoga ili onoga oblika.

Rösler priznaje, da je kod toga mogla imati neko značenje imperfektivnost ili perfektivnost glagola, koji su se upotrebljavali u infinitivu, ali nije išao isporočivati funkciju, koju je kod toga moglo imati *budem*. Ako se isporodi primjer iz Života sv. Katarine (koji navodi Rösler) *tko godire ostaviti bude dom ili oca ili mater ili sestre čića mene, stokrat veće prijati, i život vični uzdržati i uživati hoće*, lijepo se vidi, kako su se* ovakva mjesta mogla nijansirati (ispor. *tko godire ostavi* za neposrednu uzročnost, *tko godire ostavil bude* za uzročnost uvjetovanu budućim stanjem, *tko godire ostaviti bude* za uzročnost koja u sebi uključuje vrijeme, koja se ne veže na događaj kao na nešto, što se u jednom trenu događa, nego na stanje, koje do nečega dovodi ili se na što nadovezuje), pa je trebalo razgledati, da li se u njemu, u tom nijansiranju, nije krio jedan od važnijih razloga, zašto su se javljali ovakvi oblici, i zašto se kod nas (mislim, kod Slavena uopće, ili bar kod nekih od njih) javljao (a kod nekih i prevladao) analitički futur s infinitivom.

U građi (*Materialien*) J. MATL donosi dvadeset pisama V. Jagića

dru W. Christianiju (*Vatroslav Jagić an Dr. W. Christiani*, za vr. od 27. VII. 1909 — 21. II. 1911), J. HAMM (*Altpolnisches aus kroatischen Archiven*) objavljuje neke dosad nepoznate staropoljske tekstove s poč. XVI vijeka, koji se čuvaju u Arhivu Jugosl. akademije u Zagrebu, i na kraju ponovo J. MATL (*A. G. Matoš an Hilde Fürstenberg*) objavljuje šest Matoševih pisama (20. II. 1909 — 12. I. 1910) sa zanimljivim podacima o Matošu samom (da su mu uzorom bili Poe, Baudelaire, Merimée, W. Pater i Nietzsche, itd.) i o prilikama u Zagrebu u ono vrijeme.

DRITTER BAND (1953)

A. CRONIA, *Marko Marulić. Ein Vertreter und Deuter der christlichen Renaissance in Dalmatien.* — Da je Marko Marulić bio predstavnik kršćanske renesanse, i tek na drugom mjestu humanist, znali smo odavna, i tu Cronia Austrijancima (članak je predavanje, što ga je pisac prošle jeseni održao u Beču), ni drugima, nije rekao ništa novo, jer im je — da ne spominjem druga djela — dobro bila poznata Kombo-lova knjiga, koja je izašla već prije deset godina. Novo je u Cronijinoj radnji samo navezivanje na noviju literaturu, i našu, i talijansku, i stranu (gdje se m. v. osvrće i na *Davidijadu*, od koje se prije znalo samo za jedno pjevanje, a nedavno je cijela pronađena u Torinu, te će doskora — u redakciji akad. Bada-lića — izaći u izdanjima Jugosla-venske akademije znanosti u Zagrebu), uz inače poznati Cronijin stav i prema Maruliću, i prema našoj književnosti XV i XVI vijeka.

Kraj sve velike erudicije kod ova-ga pisca začuđuje upravo uporna podvojenost, kada se radi o književ-nosti na našim jadranskim obalama: s jedne strane očito poznavanje pred-meta, o kojem piše, s druge namjerno zatvaranje očiju i iskrivlji-vanje činjenica, koje su jasno, kad-što i nepobitno utvrđene u litera-turi, koja mu je poznata.

Je li bilo potrebno od onoga »non solum nostrae vernaculae linguae gnari, sed etiam latini« — sasvim proizvoljno izvoditi, da je Marulić prevodio Dukljaninovu kroniku za-

to, »damit die Geschichte seines Vaterlandes, in einen grösseren Rahmen gestellt, im Lichte der Latinität leuchte« (str. 12)? Ili, je li trebalo prelaziti preko imena Marulić (*Marul und nicht Marulić sagt der Dichter selbst in seiner Judith*, str. 7), kada autor dobro zna, da se Marulić i sâm tako zvao (na pr. u natpisu posvete Dujmu Balistriliću u početku *Judite: Počtovanomu u Isukrstu popu i prmcanciru splickomu gospodinu dom Dujmu Balistriliću kumu svomu Marko Marulić umiljeno priporučen'je s dvornim poklonom milo poskita*), i da mu je to bio porodični nadimak, a prezime je bilo drugo, i da je imalo slavenski oblik? Pisac također zna, da se Marulićeva majka u oporuci našega pjesnika zove Dobrica, pa opet kaže, da je bila Talijanka, i da mu je otac (zbog onoga »Marulorum prosapia ab Oriente ducta«) bio porijeklom iz Vlaške, samo da bi patetički mogao uzviknuti »der lateinische, romanische Ursprung seiner beider Eltern steht fest« (ib.). Pritom je svakom — pa i Croniji — poznato, da Marulić za sobom nije ostavio nijednoga talijanskoga djela, i da su i njegova latinska djela, koja su izlazila u talijanskom prijevodu (kao što je njegovo u ono vrijeme mnogo čitano djelo *De institutione bene beateque vivendi* itd.), prevodili drugi (Remigio Fiorentino), a ne on sâm. Ni u knjižnici, koju je Marulić ostavio za sobom i koja je za ono vrijeme bila vrlo bogata (i koju je sâm popisao), nije osim par primjeraka bilo talijanskih knjiga (Cronia bi tek trebao dokazati, da su se ondje nalazila talijanska djela nekih pisaca, koje on spominje), itd. itd.

Ovakvo pristrano i nekritično pisanje može samo diskreditirati autora kao naučnog radnika, a ako se takav stav prema jednoj književnosti ili prema jednom narodu zauzimalje konstantno, onda ga u očima nepristranih ljudi može diskreditirati mnogo više nego naučnog radnika, koji je pogriješio u tome, što iz vjerodostojnih i vjerojatnih postavaka nije umio izvesti valjane zaključke.

G. WYTRZENS, *Zur Frage des periphraistischen Futurums im Russi-*

schen. — Nadovezujući na Röslera v. str. 112) pisac je analizirao *Duhovnye i dogovornye gramoty velikih i udel'nyh knjazej XIV—XVI vv.* (izd. AN SSSR, M.—L. 1950) i utvrdio, da se konstrukcije *буду + inf.* javljaju najprije u spomenicima vezanima svojim postankom za bjelorusko područje, i da su konstrukcije *иму + inf.* u početku bile mnogo češće (običnije) od konstrukcija na *-čati + inf.* Što se tiče vremena, kada se u rus. proširila upotreba *буду + inf.*, pisac se priklanja P. J. Černyhu te uzimlje, da to nije bilo prije druge polovine XVII vijeka: (provedena je dosljedno tek u prvim godinama XVIII vijeka, kako pokazuju *Povest' o načale Moskvy*, I. Poškoškova *O ratnom povedenii i Donošenje o Knige o skudosti i bogatstve*; kod I. Peresvetova, koji s ovom konstrukcijom u XVI vijeku stoji osamljen, s pravom se predviđa strani, u prvom redu češki utjecaj).

Wytrzensova naslučivanja, da su na oblikovanje ove pojave mogli utjecati ruski debitivni futur i služba, koju je *буду* imalo u svezi *буду + ptc. pret. akt. II*, mogu se prihvatiti. On je dao vrijedne podatke, samo bi ih još valjalo razraditi te ispitati i njihovu funkcionalnu vrijednost, tj. nije li do oblikovanja takve konstrukcije u rus. jeziku (i u rus. jezicima) moglo doći i samostalno, bez utjecaja izvana.

P. ENEPEKIDES, *Kopitar und die Griechen*. — B. Kopitar je od 1811. dalje, najprije kao recenzent, a zatim kao cenzor grčkih (novogrč.) knjiga, bio u živom kontaktu s grčkom kolonijom u Beču i s istaknutim grčkim piscima, učenjacima i borcima za slobodu svojega naroda, kao što su arhim. Anthimos Gazis (1764—1828), koji je g. 1811. bio pokrenuo prvi novogrčki časopis (*Logios Hermes*), Adamantios Korais (1748—1833), izdavač »Helenske biblioteke« i »najmarkantnija ličnost među Grcima poslije pada Carigrada« (Enepek.), koji je živio u Parizu i za novogrčki jezik i novogrčku književnost imao slično značenje, kakvo je za srpsku književnost imao Vuk Karadžić, zatim Konstantinos Kuma (1777—1830) i dr. Premda je Kopitar u svojim pismima znao biti jedak i oštar i prema Grcima, on ih

je toliko pomagao i zaštićivao, da su ga smatrali filhelenom (v. Sloven. biogr. leksikon IV, 512, gdje je ovaj njegov rad ocrtan ovako: »Zanimal se je tudi za jezik in literaturo Novogrkov in je za kulturni in državopolitični preporod starih Grkov delal v časopisju živahno propagando«).

Na kraju članka nalazi se iscrpan popis građe — izdane i neizdane — o Kopitarovim recenzijama, koje se odnose na grčke knjige i pisce, i o njegovim vezama s uglednim Grcima.

U Građi (*Materialien*) G. WYTRZENS objelodanjuje pismo jednoga od vođa Lužičkih Srba M. Hórniku Vatroslavu Jagiću (*Ein Brief M. Hórniks an V. v. Jagić*), a prof. R. JAGODITSCH donosi narodnu pjesmu o serdaru Nikoli, koji je pošao u Udbinu, da dovede Zlatiju, sestru dizdar Hasanage (*Serdar Nikola holt sich eine türkische Braut*).

OXFORD SLAVONIC PAPERS.
Edited by S. Kononov, Oxford University Press.

Časopis, koji je počeo vrlo skromno, i koji se iz godine u godinu bolje razvija. Pokrenuo ga je profesor ruskoga jezika i književnosti na Oxfordskom sveučilištu S. Kononov prigodom pedesetgodišnjice imenovanja W. R. Morfilla za profesora ruskoga jezika i dr. slavenskih jezika u Oxfordu. Bila je to prva profesura slavistike u Engleskoj (v. str. 117; W. R. Morfillu i njegovu nasljedniku N. Forbesu posvećen je cijeli prvi broj OSIP).

Ovo je uz *Slavonic and East European Review* jedini slavistički časopis u Vel. Britaniji. U svakom broju na poleđini naslovne strane ili na trećoj strani nalazi se opaska: »The series *Oxford Slavonic Papers* has as its aim the publication of articles, lectures, and documents dealing directly or indirectly with the languages, literatures, and history of Russia and other Slavonic countries. While it is not intended to be a periodical appearing at regular intervals... it is hoped that further volumes will be published from time

to time«, samo što u trećem i u četvrtom broju mjesto *from time to time* stoji *annually*, a to znači, da se časopis učvrstio i da će redovito izlaziti. Njegovu izdavaču uspjelo je okupiti vrlo istaknute suradnike i izvan Engleske (P. Pascal, R. Jakobson, W. Weidlé, St. Kot, J. N. Hazard i dr.), pa kako njegov časopis postaje sve opsežniji i po sadržaju raznoličniji, treba se nadati, da će češće donositi i članke sa našeg područja.*

VOLUME I (1950)

U prvom svesku sadržaj je posvećen isključivo ruskoj tematici (C. M. Bowra, *Pushkin*; W. J. Entwistle, *Russian as an Art of Expression*; B. O. Unbegaun, *Colloquial and Literary Russian*; D. Obolensky, *Russia's Byzantine Heritage*; S. Kononov, *Anglo-Russian Relations, 1617-18*; J. S. G. Simmons, *H. W. Ludolf and the Printing of his GRAMMATICA RUSSICA at Oxford in 1696*).

W. J. ENTWISTLE pokušava lingvistički objasniti strukturu ruskoga izraza (tako različitu od engleskoga ili zapadnoevropskoga), zatim — estetski princip u ruskom sistemu glasova, sistem triju rodova i triju imeničkih kategorija, heterogenea, razlikovanja između osoba i stvari i odnos između kolektiva i plurala. U aspektu i njegovim nizovima, u prostornim koncepcijama i u konstrukcijama tipa *mne kazalos*, *mne nezdorovitsja* on naslućuje odraze iz pradavnog ratarskog razdoblja, u kojem je — kao i drugdje na tom stupnju društvenog razvitka — bilo i fatalizma, i onog tumačenja sa *au delà*, koje se odrazilo u tim konstrukcijama.

B. O. UNBEGAUN daje sažeto (članak je zapravo predavanje, koje je prof. Unbegaun god. 1949. održao na Sveučilištu u Oxfordu) pregled razvitka ruskoga književnoga jezika od prvih početaka — u vječitoj dijalektici između crkvenoslavenskoga, administrativnoga (*prikaznyj jazyk*)

* OSIP donosi samo članke, bez krit. osvrtâ, građe, bibliografije i bilježaka, koje nalazimo u dr. evr. slavističkim časopisima.

i govornoga jezika u prvom razdoblju, preko različitih utjecaja, koji su se poslije g. 1654. počeli širiti sa Zapada, preko Lomonosovljeva i — poslije — Puškinova zahvata u jezičnu problematiku pa sve do naših dana, kada se na području Sovjetskoga Saveza opet sve više ocrta razlika između književnoga jezika i govorne *koinē* (koju Unbegaun zove *the urban idiom*).

D. OBOLENSKY nastoji razgraničiti utjecaje, koji su u Rusiju dolazili sa Istoka i sa Zapada, i objasniti, da svemu, u čemu su se Rusi razlikovali ili u čemu se razlikuju od Zapada, ne treba razloge tražiti u Bizantu i u onom, što je predstavljao njegov kulturni krug. Kompleksi, koji su i kulturno i historijski utjecali na oblikovanje ruske psihe i ruskoga pogleda na svijet, jesu 1) prihvaćanje bizantskog kršćanstva — proces, koji se odvijao kroz punih deset stoljeća, 2) mongolski jaram, pod kojim je Rusija stenjala od 1240. do 1480, 3) religiozni nacionalizam moskovskih autokrata u XVI stoljeću (s devizom »Moskva — treći Rim«), 4) shizma tzv. »starovjeraca« za sedamdesetih godina XVII vijeka, 5) zapadnjačke reforme Petra Velikoga u prvoj četvrti XVIII vijeka, 6) slobodnjačke reforme Aleksandra II u sedamdesetim godinama XIX vijeka i 7) Oktobarska revolucija 1917. Razrađujući spom. točke jednu za drugom Obolensky dolazi do zaključka, da je utjecaj Bizanta na Rusiju dođuše bio vrlo jak, ali da je nije odvajao od Evrope i da nije na sebi nosio ona obilježja, koja toj zemlji njezini vlastodršci daju danas.

VOLUME II (1951)

Uz građu, koja je rusistička (B. H. Summer, *Russia and Europe*; I. Berlin, *Lev Tolstoy's Historical Scepticism*; P. Pascal, *Esenine, poète de la campagne Russe*; N. Bachtin, *Mayakovski*; C. L. Wrenn, *Boris Pasternak*; S. Kononov, *Two Documents Concerning Anglo-Russian Relations in the Early Seventeenth Century*) i uz članak J. S. G. Simmonsa i B. O. Unbegauna (*Slavonic Manuscript Vocabularies in the Bodleian Libra-*

ry), u kojem se nalaze podaci o M. Ridleyevu englesko-ruskom i rusko-engleskom rječniku, o R. Jamesovu (rus.) rječniku i o jednom heptaglotskom rječniku s kraja XVII vijeka (novogrč., tur., tatar., jerm., ukr. i rumunj.), nalazi se u ovom svesku i članak o nekim nepoznatim ili rijetkim slavenskim knjigama u engleskim knjižnicama (*Some Unrecorded Early-printed Slavonic Books in English Libraries* by J. D. A. Barnicot and J. S. G. Simmons). Uz različite ruske knjige iz XVI i XVII vijeka (štampane u Vilnu, Ostrogu, Moskvi, Kijevu i Mogilevu) nalazi se tu i Divkovičev *Nauk krstjanski* u mletačkom izdanju iz g. 1641. (s *Plaćem, Veršima, Životom sv. Katarine, Razl. molitvama* i, na kraju, s *Naukom* iz g. 1640; sada u Bodleiani, sign. Antiq. g. I. 1641. 1). Rešetar je od toga (trećega) izdanja našao samo prva četiri arka u jednom primjerku petoga izdanja (iz g. 1683), koji se nalazi u knjižnici Jugoslavenske akademije u Zagrebu (IV. e. 50), v. Prilozi VII (1927), str. 34.

VOLUME III (1952)

Uz rusističke članke (M. Bowra, *Lermontov*; V. Kiparsky, *The Earliest Contacts of the Russians with the Finns and Balts*) nalaze se u ovom broju i tri članka, koji prelaze uže područje ruskoga jezika i ruske književnosti i povijesti.

R. JAKOBSON, *Studies in Comparative Slavonic Metrics*. — Uporedno proučavanje slavenskih jezika iznijelo je na vidjelo niz leksičkih, gramatičkih i fonoloških odlika, koje su svima Slavenima bile zajedničke. Postavlja se pitanje, da li se na toj osnovi ne bi mogle utvrditi i odlike pjesničkoga jezika i izraza, koje su se održale u bogatoj i konservativnoj usmenoj tradiciji slavenskih naroda? Da li se, možda, jednako, kao što uporedna lingvistika uspijeva da utvrdi leksičke, gramatičke i fonološke odlike, koje su prethodile pisanim spomenicima, ne bi mogle utvrditi i metričke i poetske odlike, koje su Slavenima u davnini (u pradomovini) bile zajedničke?

U svojim razmatranjima pisac polazi od našega deseterca, u kojem se kao konstante mogu uzeti 1. izosila-

bizam, 2. sintaktička pauza između stihova, 3. dvočlanost stiha (s cezurom iza četvrtoga sloga, 4+6), 4. zeugma pri kraju svakoga člana, 5. da jednice s parnim brojem slogova počinju s neparnim slogom, 6. da je deveti slog — kada je naglašen — pretežno dug, dok su sedmi i osmi kratki. Metričke tendencije, koje pritom dolaze do izražaja, mogu se izraziti ovako: 1. da se duljine, i kada su nenaglašene, najčešće nalaze na devetom slogu, a najrjeđe na osmom i na sedmom, 2. da riječi (kao jednice) obično završavaju ispred neparnog sloga, 3. da je na parnim slogovima rjeđe akcentat nego na neparnima, 4. da je na jakim, ako su neparni, običniji nego na parnim, koji se uz njih nalaze, 5. da stihovi ponajviše imaju tri rečenična akcenta (jedan u prvom i dva u drugom članu) i 6. da pjevači izbjegavaju zatvorene slogove na kraju stiha. Zatim prof. Jakobson utvrđuje, da se osnovne karakterizacije našega deseterca nalaze i kod drugih Slavena, a ne nalaze se na pr. kod Grka, Rumunja, Turaka i ugrofinskih naroda, koji žive u njihovu susjedstvu. Detaljnija analiza pokazuje, da u stvarima nema većih (strukturnalnih) razlika između našega deseterca i srodnih metričkih oblika na pr. kod Bugara (iako tendencija, da se naglasak nalazi na neparnim slogovima, kod njih manje dolazi do izražaja nego kod nas) ili kod Zapadnih Slavena (Lužičana, Poljaka, Slovaka i Čeha, kod posljednjih os. u ist. Moravskoj).

Pristupajući poređenju s istočno-slavenskim jezicima Jakobson proširuje građu te obuhvaća kod nas *starinske pjesme i tužbalice*, kod Rusa *stariny (byliny)* i *pričitanija (plači)* i kod Ukrajinaca *dumy* i *holosynnja*. Na toj osnovi, kada se apstrahiraju fluktuacije, srodnost je između naših i ruskih oblika tolika, da je teško razumjeti, kako se moglo dogoditi, da se već davno prije nije postavljalo pitanje o zajedničkom metričkom porijeklu ovih dviju sjajnih epskih tradicija (*that it is hard to understand why the question of the common metrical origin of these two splendid epic traditions should never have been raised*, str. 47). Autor misli, da je tomu mogao biti razlog i u tome, što su u početku

prošloga stoljeća ruskim pjesmama dali ime *byliny* (I. Saharov), a da su ih zvali *stariny*, i da je Vuk svoje pjesme zvao *starinskima* (kako ih narod zove) a ne *junačkima*, da bi možda i ta sličnost u imenu već nekoga bila potakla, da ih počne po redbeno proučavati.

Kod ukrajinskih pjesama je drugačije: one se mnogo ne drže silabizma, koji je značajan za naše i za ruske pjesme, no i tu je odnos između njihovih *duma* i naših *starinskih pjesama* i između njihovih i naših tužbalica jednak.

Minucioznom ispitivanjem simetrije i asimetrije u različnim vrstama stihova (također u recitativima i u poslovicama) pisac je uspio utvrditi i neke pojedinačne, sitne srodnosti, ostajući i pored toga svijestan, da neka pitanja (na pr. u svezi s ukr. recitativima, s različnim obrednim pjesmama, svadbenim nagovorima i sl.) zbog nedostatka potrebnih predradnja i dalje ostaju otvorena.

Na kraju, nadovezujući na Meilleta i na njegova istraživanja o principima indoevropske verzifikacije, Jakobson dolazi do zaključka, da slavenski epski deseterac posvema odgovara postavljenim zahtjevima: da ima stalan broj slogova, da ima jednake kvantitativne odnose na kraju stiha (deseti slog je indiferentan. deveti dug, sedmi i osmi kratki, a prvih šest promjenljivi) i da ima određenu, stalnu cezuru (ispred petoga sloga).

Poređenjem sa sapfičkim, gnomsko-epskim i s litavskim desetercem (na kraju) pisac je ovim člankom dao vrijedan prilog ne samo za slavensku, nego i za indoevropsku uporednu metriku.

E. H. CARR, *Some Unpublished Letters of Alexander Herzen*. — Radi se o pismima (njih oko 150), koja je Herzen pisao G. Herweghu i koja su se do g. 1932. nalazila u rukama Herweghova sina Marcela, a sada se nalaze u Britanskom muzeju (British Museum) u Londonu (sign. Add. Mss. 47664-8). Pisma se odnose (vremenski) na jesen 1848, na cijelu g. 1849. i na prvih osam mjeseci g. 1850., i u njima posredno dolaze do izražaja različna previranja jednako u fran-

cuskoj politici (Louis Napoléon) kao i u privatnom životu piščevu (Natalija, Herwegh, sve do Herzenova odlaska u Nizzu). Zanimljive su njegove opaske, koje se odnose na Rusiju, na Turgenjeva, Proudhona i dr. U Dodatku (Appendix) objavljeno je trideset dosad nepoznatih Herzenovih pisama Herweghu, Nataliji i Emmi Herweghovej (30. XI 1848 — 11. VIII. 1850).

J. S. G. SIMMONS, *Slavonic Studies at Oxford* (I, *The Proposed Slavonic Chair at the Taylor Institution in 1844*). — Sir Robert Taylor ostavio je na samrti (1789) znatnu ostavštinu Oxfordskom sveučilištu, da se od toga »stvori fundacija za predavanja i pouku u evropskim jezicima«. God. 1836. ostavština je predana Sveučilištu, 1839. stvoren je plan za gradnju fundacijske zgrade, a 1844. ta je zgrada bila gotova te je **samo trebalo odlučiti**, što će se u njoj predavati. Bar. Bunsen, tada pruski poslanik u Londonu, H. Hallam i Walerian Krasiński predlagali su (zajedno s drugima), da se otvori i posebna katedra za slavensku filologiju, koju je na preporuku Lorda Ashleya i Lorda Dudley Stuarta trebao da zauzme Krasiński.

Walerian Krasiński bio je poljski emigrant (inače protestant), koji je u Engleskoj izdao *Povijest Reformacije u Poljskoj* (1838—1840) i koji je svoje »Misli o važnosti slavenskih jezika i književnosti u ovo vrijeme« (London, 1844) u posebnoj brošuri bio dostavio Vijeću, koje je trebalo odlučiti, što će sa sredstvima iz Taylorove fundacije. To je trebala biti druga katedra slavenskih jezika i književnosti na evropskom Zapadu i druga, koju je trebao da zauzme Poljak (uz Mickiewiczza, koji je od g. 1840. predavao te predmete u Collège de France u Parizu). Vjerske i političke prilike, koje su tada vladale u Oxfordu (Traktarijanci — Reformisti), nisu međutim dopustile da se to ostvari, pa je poslije više godina osnovana samo jedna katedra — za evropske jezike i književnosti, i nju je g. 1849. dobio F. H. Trithen (kojega je 1851, odn. 1854, naslijedio Max Müller, no on se nije mnogo posvrtao na slavenske jezike, osobito ne na južnoslavenske). Slavistika u

Engleskoj i u Oxfordu počinje tekst W. R. Morfillom (1889, v. o tome članak d-ra R. Filipovića, Iz Jagičeve korespondencije, Građa 21, 1951, str. 285—296).

VOLUME IV (1953)

Uz priloge, koji su vezani za ruske teme (W. J. Entwistle, *Bride-snatching and the »Deeds of Digenis«*; W. Weidlé, *Some Common Traits in Early Russian and Western Art*; S. Konovalov, *Anglo-Russian Relations, 1620—4*; J. N. Hazard, *Law and Tradition in the New Russia*), nalazi se u ovom svesku također članak St. Kota, biv. profesora povijesti na Jagiellonskom sveučilištu u Krakovu (*Opposition to the Pope by the Polish Bishops, 1557—60: Three Unique Polish Reformation Pamphlets*) i jedan članak, koji je posvećen glagoljskim rukopisima, koji se čuvaju u Oxfordu.

M. TADIN, *Glagolitic Manuscripts in the Bodleian Library, Oxford*. — O glagoljskim kodeksima u Bodleiani spominjalo se i pisalo nekoliko puta; najkompetentnije je o njima pisao Vajs (CKD 56/81), 1915, str. 561—574), no šteta što je to pisao u časopisu, koji je teško pristupačan, tako da njegovi rezultati u praksi nisu mogli naći onu primjenu, koju zaslužuju. Zato je Tadin imao pravo, kada je u uvodu svojega prikaza rekao, da će opisi oxfordskih glagolitika dobro doći svakom slavistu. Radi se samo o tome, kako je taj opis dan, i da li daje sve, što se od njega očekuje.

Od pet rukopisa iz Canonicijeve zbirke (MS. Canon. lit. 172, 349, 373, 412 i 414) Tadin u ovom članku prikazuje samo prva tri, dok će posljednja dva prikazati u slijedećem (V) svesku OSIP.

Za cod. 172 rečeno je odmah u početku, da sadrži možda najstariji glagoljski brevijar, koji je do nas došao, i da bi njegov misal mogao biti stariji od cod. Vat. illir. 4, koji se dosad smatrao najstarijim hrvatskoglagoljskim misalom. Dokaze za to pisac nalazi u bilješci *Dovaršeno lito č. t. v* (= 1310), koja se nalazi na posljednjem listu rukopisa, i u oficiju Euharistije, koji se nalazi na

kraju brevijara a ne na svojem određenom mjestu u tekstu. Tadin zaključuje, budući da je *terminus ante quem non* za spomenuti oficij bila g. 1312, da je pisac brevijara zacijelo u to vrijeme već bio završio svoj posao, dok je oficij dodao na kraju, a nije ga zabilježio u tekstu. To bi tada, naravno, moglo značiti, da je i brevijarski dio bio dovršen g. 1312, dok iza njega odmah slijedi misal, no budući da se Euharistija (u Belgiji, u Italiji) slavila već od druge polovine XIII vijeka, i budući da su na koncilu g. 1308, gdje se o tome raspravljalo, bili i brojni biskupi i nadbiskupi iz naših strana (zadarski, senjski, krčki, zagrebački, dubrovački, trebinjski, splitski, trogirski, rapski i dr.), mogle su vijesti o spomenutom oficiju, pa i oficij sám, dospjeti u naše zemlje i prije g. 1312, što znači, da bi bilješka u kojoj se spominje g. 1310. na kraju teksta, zaista mogla biti u svezi s dovršenjem kodeksa.

Omumu treba dodati nekoliko ispravaka. Najprije, pisac i sâm kaže, da je bilješku na kraju teksta pisala druga ruka. Vajs otvoreno veli, da mu je »ovaj postskript iz g. 1310. sumnjiv, jer je pismo previše uglavsto, oštro« (Najstariji hrvlag. misal, Zagreb 1948, str. 39). Zaista, ono nema ništa zajedničko s pismom u tekstu, iako to, naravno, ne mora značiti, da te riječi — teoretski — i netko drugi (možda vlasnik) nije mogao na onom mjestu upisati i onda, kada je knjigu primio (i isplatio). Samo — ja ipak držim, da se spomenuti datum ne odnosi na dovršenje upravo ovoga kodeksa, koji je do nas došao, nego da ga je netko drugi prepisao iz predloška, iz kojega ga prepisivač iz shvatljivih razloga (jer se radilo o podatku, koji je bio anahroničan) nije htio prepisati. Evo, zašto mi se čini, da bi ovakvo tumačenje moglo biti vjerojatnije od onoga, koje predlaže naš vrijedni pisac.

To, što se spomenuti oficij nalazi na kraju brevijara, ne mora značiti drugo, nego da ga nije bilo u tekstu iz kojega se cod. 172 prepisivao. Drugim riječima, to ne mora značiti, da spomenutoga oficija prije nije bilo ili da je upravo tada propisan, nego samo, da je propisan u vrijeme, koje

je proteklo između predloška, u kojem ga nije bilo, i teksta, koji je do nas došao. Drugo bi bilo, da se radilo o *prevođenju* a ne o *prepisanju*, no to ovdje, kao što se čini, ne dolazi u obzir (a i sve da se radilo o *prijevodu*, mogao je on nastati i na osnovi latinske matice, u kojoj još nije bilo oficija o Euharistiji).

Paleografska i jezična analiza cod. 172 upućuju prije na svršetak nego na početak XIV vijeka. O tome se i pisac mogao uvjeriti, da je išao isporučivati tekst, koji opisuje, s tekstovima u vaticanskim i u vrbničkim kodeksima. Da je samo misal isporučivao, vidio bi, da je Kanon u oxfordskom rukopisu bliži Novakovu i Ročkom misalu nego misalu Vatikanske biblioteke (illir. 4). Kolikogod bi nam drago bilo, da se nađu puni kodeksi, koji bi bili stariji od onih, koji su dosad poznati, za cod. 172 ne može se reći *ni* u brevijarskom *ni* u misalskom dijelu, da bi bio stariji od cod. Vat. illir. 4 ili od I Vrbn. brevijara.

Od pojedinosti, pisac za sve naše biskupe, koji su sudjelovali na koncilu g. 1308, kaže, da se u njihovim biskupijama glagoljalo (*We need hardly add that the glagolitic liturgy was in use in all the above dioceses*, str. 154), a to je rečeno odviše široko i moglo bi izazvati krivu predodžbu o raširenosti glagoljice (u ono, svakako već historijsko, vrijeme) u nekim našim krajevima.

U opisu rukopisa ne kaže se, da se u brevijarskom dijelu na dvadesetak mjesta nalaze latinički inicijali (to su A, D, E, M, N, P, S; za cod 349 i 373 to je navedeno).

Sadržaj je, osim u ritualnom dijelu, dan tek u najkрупnijim crtama, tako da je od toga malo praktične koristi (Vajs je dao bar pregled zavjetnih misa; Tadin je u cod. 172 samo po stranama razradio red blagoslova, koje navodi i Vajs).

Opis preostalih dvaju spomenika (MS. Canon. lit. 349 i 373) ne donosi u biti (osim mise sv. Florijana u cod. 349 f. 1r) ništa, čega nema i u Vajsa (dok Vajs za cod. 349 daje neke po-

datke iz kalendara, a iz 373 nabraja zavjetne mise, čega opet nema u Tadinu).

Ako se sve ovo skupi u jedno, treba reći, da opis glagoljskih liturgijskih tekstova u OSIP IV, iako gdje-gdje nadopunjuje Vajsa, ipak ne može u svemu zadovoljiti, pa će trebati nastojati, da pisac (kao naj-pozvaniji) dade drugi, opširniji i iscrpniji opis, u kojem će biti i sve, što je razrađeno kod njega i kod Vajsa, i u kojem će biti razrađeno (po sadržaju i po stranama) i ono, čega u njih nema. Ovo je potrebno učiniti što prije, jer su rubrike u nekim rukopisima vrlo izbljedjele, pa se na mikrofilmu (a i u originalu, vidi o tome pisma Morfillova Jagiću u Građi 21. str. 292) jedva vide.

Ove napomene ne treba shvatiti kao kritiku: one su izraz želje, da autor preostala dva rukopisa u OSIP (V) prikaže iscrpnije i detaljnije nego što je prikazao ova tri — i da ne navodi podatke, koje onda ničim ne potvrđuje (kao što je na pr. bilo s cod. 373, za koji kaže da je »notable for its forms of votive masses which throw light on the distressedressed state of Croatia after the Turkish conquest of Bosnia« (str. 152), pa zatim te mise u sadržaju uopće ne raščlanjuje).

Da je Vajsov članak pristupačniji, moglo bi se odobriti i dopunsko i komparativno opisivanje, kojemu bi Tadin, čini se, bio sklon, no kako je ono, što je Vajs pisao o oxfordskim rukopisima, danas za slaviste izvan ČSR-a gotovo sasvim nepristupačno, treba nastojati da se dođe do što iscrpnijega opisa, a ne do općega, u kojem će na pr. za MS. Canon. lit. 172 pisati samo, da se na str. 1r — 188r nalazi *Proper of the Season* (proprium de tempore), kada se taj proprij mnogo razlikuje od proprija i u vrbničkim brevijarima, i u Pašmanskome brevijaru, i u ostalim brevijarima, koji su nam poznati iz onoga vremena.

Na kraju članka nalaze se četiri vrlo uspjele snimke MS. Canon. lit. 172 (1), 349 (2) i 373 (1).

H